

Magyar irodalom

helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

6 Interjú
Hirtling István
színművésszel10 Mirnics Zsuzsa
novellája16 Margaret Atwood
könyvéről
Jovánovity
Patyrek Réka

2023. szeptember 16. VI. évfolyam 9. szám

beszélgetés

VERSRŐL, VILÁGRÓL, VERSVILÁGOKRÓL

Brenner János

„Az ember nem ismételtetheti
állandóan, hogy rossz időben,
rossz helyen született.”

Az idei budapesti Ünnepi Könyvhét alkalmából jelent meg Géber László *Vershamisító* című verseskötete a Forum Könyvkiadó Intézet gondozásában. Jelen interjúban nemcsak a frissen megjelent kötetére összpontosítunk, de igyekszünk közelebb kerülni a szerzőhöz és az opusához is.

Még mielőtt rátérnék az új könyvedre, engedj meg egy alapvetően életrajzi ihlettségű kérdést. A nyolcvanas években politikai tudomá-

nyokkal foglalkoztál, s egy ideig külpolitikai újságíró voltál... Bár politika és költészet nyilván nem zárja ki egymást (sőt!), érdekelne, hogy a pályád elején a tanulmányaid, a világlátásod hogyan alakította a lírikus énedet? Különösen, hogy a kezdetek kezdetétől kötődsz a zenéhez, a vizuális kifejezésformákhoz, a (nyelv)filozófiához, a keleti szellemi tanokhoz – és még sorolhatnánk. És a nyolcvanas évek közepe az a periódus, amely – talán nem túlzok: – az erotikus töltetű szövegekben, a testköltészetben s tán nem utolsósorban már a természet- és tájélményekben, ezek versbe ágyazottságában formálódott, alakult. – Na de lényeg a lényeg: mikor és mi-

lyen „késztetésre” szólalt meg benned a költői hang?

– Sok mindent említettél, de a vallásról nem szóltál. Nem is ez indította el bennem a versírást, de azt gondolom, hogy enélkül semmi sem lett volna. Hogy hogy teremthette Isten hat nap alatt a világot, hogy mi történt addig, amíg Jézus a sírban volt. Hogy tényleg megmosta-e a tanítványainak a lábát, ahogy akkor kis ministránsként a székelykevei pap az én lábamat is megmosta? Ezek és az ilyen kérdések indították el bennem azt a valamit, amiből később éppen vers született. Mert ha gazdagabbak lettünk volna, fényképek és film is született volna. A versíráshoz elég volt egy ceruza. Igaz, hogy

vezérvers

Géber László

Kafka árnyéka

Egy lepusztult kocsmában délelőtt,
amikor még sehol senki, csak a füst szaga
áruja el, hogy itt valami volt,
olyan kisebbféle angyali háború.
Egy lepusztult füstös kocsmában
anélkül, hogy valaki látta volna,
Kafka árnyéka futott végig a falon.
Világvegi vidám hangulatban úszott a nap
az asztalok fölött, s kint egy ráncos arcú nő
fiatalos lábait mutogatta.
Egy rezesbanda az óévet búcsúztatta,
s mintha a föld szíve nagyot dobbant volna.
Jó volt veled így gondolatban.
Se múlt, se jelen, se jövő, de mégis
minden egyben, nemsokára el kell innen mennem.
Lejárt az idő, el kell innen mennem.

2018. december

az elemi iskolában Petőfi, aztán a gimnáziumban Ady nagy hatással volt rám, de verset már az egyetemi éveimben kezdtem el írni. Méghozzá azután, hogy előben hallgattam Allen Ginsberg amerikai költőt Belgrádban. Akkor már valamennyire ismertem Tolnait is, meg Sziverit is, aki Pancsován élt egy ideig, de őket akkor még nem hallottam verset olvasni. Érdekességként mondom el, hogy az első versikém a söprögetés ellen szólt. Sok fa volt az udvarunkban és az utcán, és a lehullott falevelet mindig fel kellett söpörni. A politika, a filozófia, a képzőművészet azért érdekelt, mert a teremtés kérdését akartam megérteni. Említetted az erotikát, érdekes módon az is a valláshoz kötődik. A hatodik parancsolat: Ne paráználkodj! – Hogy tudhat egy harmadikos elemista, elsőáldozó paráználkodni? A trafik kirakatában látja a meztelen mellű nőt, és mire gondolhat. Arra – és ez egy édes bűn. Noha semmit sem vétkezett. Nem tudom, hogy ma ez hogy van. A számítógépen minden elérhető.

Verseid megjelenésével neveztek téged a „melankólia költőjének”, a „közérzetlira művelőjének” és így tovább. Alkotásaid ekkor az „egzisztenciális nihil” és az ehhez

kapcsolódó „intellektuális magány” közötti feszültségben születtek. – Minden efféle megállapítással egyet is értek, annál is inkább, mert az *Akinek az ég* című rádióesszé-, majd *A Szigetlakó* című esszékötetben is ezekkel az írói beállítódásokkal találkoztam – ekkor már e könyvek szerkesztőjeként. Hogyan viszonyultál akkoriban és hogyan most ezekhez a megállapításokhoz?

– Nem nagyon izgatott, hogy mit mondanak rólam. Valószínűleg igazuk volt. Nem tartoztam semmilyen csoporthoz. Mire Újvidékre kerültem, a háború miatt már mind elmentek a költőbarátaim. A nyolcvanas évek végén Kamenicán laktam, fent dolgoztam a tévében, és nem is jártam le nagyon Újvidékre, akkor volt az úgynevezett joghurtforradalom, s én mint Nietzsche-kedvelő és Babits-olvasó „Mint különös hírmondó” tekintettem le Újvidékre. Én csak annyit mondtam akkor a posztjukat féltő főnökeimnek, hogy nem baj, ha változás történik, csak az a fontos, hogy az új vezéreket is időben le tudjuk váltani. Sajnos ez nem így lett. Több mint tíz évet kellett várunk. Most is várunk valamire.

folytatás a 3. oldalon

Csengei-Határ-Vonal, 2021

interjú

HEGEDŰ HELYETT SZAXOFON

Tony Lakatos szakított a családi hagyománnyal, és világhírnévre tett szert

Tony Lakatos ismert és elismert dzsessz-szaxofonos, aki már egészen fiatalon szakított a családi hagyománnyal, miszerint felmenőihöz, családtagjaihoz hasonlóan neki is hegedülnie kellene. Már korán úgy érezte, hogy világot akar látni, és eldöntötte, hogy nagy hal akar lenni a nagy vízben. Ez Tony Lakatos története, akivel a Nyárhangoló Fesztiválon az esti fellépése előtt beszélgettünk.

Igaz, hogy Önön kívül mindenki hegedűs volt a családban?

– Valóban, a család férfi tagjai, ameddig csak vissza tudjuk idézni, mind hegedűsök voltak. Emiatt a testvérem, Roby és jómagam is ezt a hangszeret kaptuk a kezünkbe, ezen kezdtünk mind a ketten gyakorolni, játszani. Roby kitartott a hegedű mellett, és ma már ismert és elismert zenész, nekem viszont – belső szükségéből fakadóan – egyszerűen váltanom kellett.

A váltás oka a dzsessz?

– A 70-es években apám sokat járt Nyugatra dolgozni mint zenész, és nagyon szeretete a dzsesszt. Emiatt nagyon sokszor vásárolt lemezeket, amelyeket hazahozott, én pedig előszeretettel hallgattam azokat. Próbáltam ezt a műfajt hegedűn játszani, de egyszerűen nem volt jó. Nem tetszett a hangzás, pedig alapvetően lehet hegedűn is dzsesszt játszani, csak nekem nem ment, mert más elképzelésem volt. A felvételeken a fúvósok legalább fele szaxofon volt, nekem ez tetszett, ezért váltani akartam.

Egy hegedűs dinasztiában hogyan fogadták a váltás ötletét?

– Őszintén elmondtam otthon, hogy szaxofonozni szeretnék, és vegyenek nekem egy ilyen hangszer. Először úgy tűnt, hogy ez teljesen esélytelen, hiszen a szülei elzárkóztak ettől. Azért be kell vallanom, hogy nem is voltam jó hegedűs, mert nem érdekelt. Ha nem szeretted a hangszered, akkor azon nem is lehet jól játszani. Apám is látta, hogy ez nem úgy megy, ahogyan kellene, és pár év után engedélyezték a szaxofont, azzal a feltétellel, hogy a hegedű is marad. Amikor megkaptam a szaxofont, éjjel-nappal azon zenéltem, csak fújtam és fújtam, akár napi nyolc órán át. Ezt látta apám is, így végül elengedhettem a hegedűt.

Egyszer azt nyilatkozta, hogy már öt évesen tudta, hogy nem fog megmaradni Magyarországon, hiszen világot akar látni. Valóban lehet tudni ezt ilyen fiatalon?

– Mindig is ez volt az érzésem. Ötévesen azért nyilván nem, de valóban korán elfogott ez az érzés. Aztán amikor bekerültem a zenészek világába, akkor ez még jobban erősödött bennem. Sosem felejttem el, egyszer Babos Gyuszival és több más zenéssel beszélgettünk arról, hogy menni vagy maradni. Gyula mindig azt a kérdést tette fel magának: Kis hal akarok lenni a

nagy vízben, vagy nagy hal a kis vízben? Akkor ezen nagyon elgondolkodtam, és azt válaszoltam: Én nagy hal akarok lenni a nagy vízben! Mert egyébként mi értelme van az egésznek?

Hogyan jutott ki először külföldre?

– Még a 70-es évek végén találkoztam a pécsi jazzfesztiválon egy német gitárossal, Toto Blankettel, aki akkor ott hallott engem játszani Vukán György big band-jében. Néhány szólóm elégnék bizonyult számomra ahhoz, hogy aznap meghívjon játszani a saját zenekarába. Ezt a szituációt nem is értettem, azt gondoltam, hogy ez egy agyrém. Odajön valaki, és elhív magával a zenekarába külföldi turnéra? Akkoriban nem volt e-mail meg mobiltelefon, így megadtam neki a lakcímemet. Pár hónap elteltével érkezett hozzám egy csomag, tele kottával és egy turnéútvonallal. Ezt egy repülőjegy és egy lengyelországi koncerthelyszín dátuma követte, ahová végül elmentem. A színpadra lépve nem hittem a szememnek, hiszen azon a napon 5000 ember előtt léptünk fel. Ilyet előtte még sohasem éltem meg. Azután koncerteztünk még néhányszor Lengyelországban, majd Németországban folytattuk. Akkoriban sokkal több fellépési lehetőség volt, mint most. Egy turné megközelítőleg három héttig tartott, majd következett egy kis szünet, és jött az újabb három hét.

Végül miért pont Frankfurtban telepedett le?

– Az európai turnék mellett a 90-es években New Yorkban is jártam. Érdekes módon ott kaptam felkérést a Frankfurt Radio Big Bandtől, hogy csatlakozzak hozzájuk. Ezt nem hagyhattam ki, így emiatt 1993-ban visszajöttem Európába, azon belül Frankfurtba. Igazából ez azért volt nagyon jó lehetőség, mert a bejelentett munkahely mellett megengedték, hogy azt csináljak, amit csak akarok, azaz játszhattam ott és azzal, akivel csak szerettem volna. Persze ez az az jár, hogy amikor nem tudtam ott lenni a big bandben, akkor helyettesít kellett találnom, és ki kellett fizetnem a fellépési díját, de így is megérte, mert közben a hivatalos fizetést megkaptam. Ez harminc évig tartott, ugyanis másfél éve abbahagytam. Nem lettem igazi nyugdíjas, mert még nem vagyok annyi éves, de Németországban lehetőség van elmenni három évvel a nyugdíjkorhatár előtt, ha állami helyen dolgozik az ember, én pedig éltem a lehetőséggel. Azóta pedig többet koncertezek, mint valaha.

Most tényleg csak örömmel van?

– Most már valóban csak a szabad zenélés van, de mint említettem, tényleg többet koncertezek az utóbbi időben, mint valaha. Olyannyira, hogy úgy érzem, mintha eddig lettem volna nyugdíjas. A big bandnél mindennap felkeltem, bementem dolgozni, megkaptam a kottát, és játszottam.

Időnként azért pihenni is szokott?

– Igen, még évekként elelőtt vettem egy házat Spanyolországban, nem messze a ten-

gertől. Amikor van szabadidőm, akkor azt ott töltöm. Idővel azonban akarva-akaratlanul ott is belekeveredtem a zenei életbe. Az elején még nem ismertem senkit, egyszer viszont meséltem egy amerikai zenésznek, akivel együtt muzsikáltam, hogy Spanyolországban hol lakom. Ő hívta fel a figyelmemet arra, hogy ugyanazon a környéken lakik egy fantasztikus dzsessz-zongorista, Fabio Miano. Mondta, hogy okvetlenül keressem fel ezt a zenészt. Így is történt, és azóta nagyon jó barátok lettünk, és nagyon sokat zenélünk együtt Spanyolországban. Nemrég készítettünk el egy balladalemezt, amely a közelmúltban jelent meg.

Rengeteg hasonló kaliberű zenéssel játszott már. Volt, aki inspirálta?

– Természetesen, de nem csak hasonló kaliberű zenész tud inspirálni. Érdekes, hogy az is megesik, hogy valaki nem is azon a fokon játszik, mint te, és mégis van valami a játékában, ami megfog, ami inspirál. Mindenki egyedi, és ez így van jól. Sőt, egyszerű gitáros vagy egyszerű szaxofonos sincs szerintem. Mindenkitől lehet tanulni.

Ön szerint a zene eleganciája kezd elveszni?

– Sajnos úgy látom, hogy igen. Az elegancia mellett pedig a dallam is kezd eltűnni, még a dzsesszben is. Pedig szerintem a dallam és a szépség a zenében nagyon fontos. Az ember, amikor manapság bekapcsolja a rádiót, nem igazán hall dallamokat. Ritmusok vannak, rap is van, de a dallam valóban lassan eltűnik. Sőt, hangszeres zenéből is egyre kevesebb van. Amikor saját magam miatt hallgatom zenét, akkor régebbi dalokat választok. A stílust tekintve széles a paletta, ami érdekel. Természetesen első a dzsessz, emellett nagyon szeretem a régi popzenét is a 60-as, 70-es, 80-as évekből. Szerintem az zseniális időszak.

Egyszer azt mondta, hogy a mai fiatalok nem hallják, csak látják a zenét. Mire gondolt?

– Egyszerűen arra, hogy kottát olvasnak. Így a zene átalakult egyfajta vizuális művészetté, pedig régen erre nem volt szükség. Sőt, a régi dzsesszzenészek fele nem is tudott kottát olvasni, egyszerűen a fülükre hagyatkoztak. Ma már ilyen nem nagyon van. A fülre hagyatkozó zenészeket elrontja a modern világ. Emiatt tartom nagyon fontosnak, hogy a mai fiataloknak legyen alkalmuk arra, hogy idősebb, tapasztaltabb zenészekkel játsszanak együtt, mert akkor tanulhatnak csak el igazán sok mindent. Sok fiatal, tehetséges, jó füllű zenész van, csak nem szabad elrontani őket. A legfontosabb az, hogy valaki hogyan hallja belül a zenét, viszont ez fiatalon még nem feltétlenül alakul ki. Ezt a folyamatot nem szabad elrontani.

Egy elegáns zene lehet ma mainstream?

– Szerintem igen, de csak akkor, ha élőben játsszák, a média már tapasztalatom

Fotó: Nyárhangoló Fesztivál / Óros Annabella

szerint nem támogatja ezt. Sőt azok sem, akik a különféle díjakat adják. Egyszerűen azért, mert ezek az emberek nem hallgatnak zenét. Ilyen szempontból nagyon nagy szerencsém van, mert eltaláltam egy olyan vonalat, hogy megfelelek a médianak meg a díjaknak, de közben a közönségnek játszom. Ez pedig azért fontos, mert zenészcsaládból származom. A mi feladatunk az, hogy a közönségnek játsszunk. Mert annak idején ha a közönségnek nem tetszett az, amit a zenész játszott, akkor a zenész munka nélkül maradt.

Nem először jár nálunk. Milyen emlékei vannak a legutóbbi látogatásról?

– Sajnálom, hogy most nem volt alkalmam ugyanúgy körbejárni Szabadkát, mint tizenéve, így viszonyítási alapom sincs a régi emlékeimhez képest. Az akkori kulináris élmények megmaradtak az emlékezetemben, ugyanis Szakcsi Lakatos Bélával jártam itt, aki arról volt híres, hogy szeret jókat enni.

A Nyárhangoló Fesztiválra kikkel jött?

– Ezen a fesztiválon Ramona Horvath triójával játszottunk. Ő egy román/magyar származású zongorista, aki Párizsban él már nagyon régóta. Itt van még Ramona élettársa, Nikola, aki bőgős, valamint a dél-koreai származású Min Chan Kim, aki dobos, és már néhány éve Németországban él. Mi négyen sokat játszottunk együtt, nemrég Erdélyben turnéztunk, és Franciaországban is többször felléptünk ezzel a kvartettel. Szerencsére mi négyen ugyanazon a nézőpontra vagyunk, azaz hogy a zenénkkel szórakoztassuk a közönséget. Épp emiatt erre a fesztiválra főleg sztenderdeket hoztunk, amelyeket nagyon magas fokon adunk elő.

Koncertek szempontjából ez az év már betelt?

– Talán túlságosan is. Pár nappal ezelőtt éppen kerestünk egy olyan szabad dátumot, amikor Kimmel el tudnék menni fellépni Dél-Koreába, de egyszerűen nem tudjuk összehozni. Ettől függetlenül még egyáltalán nem érzem azt, hogy a fellépések számát vissza kellene fogni, még bírom energiával. Ezt az is bizonyítja, hogy június első két hetében összesen tizenkétszer kellett repülőgépre szállnom.

Mellékletünk az Előretolt Helyőrség lapcsalád tagja • Kiadja a **Szekeres László Alapítvány** • A kiadásért felelős: **Somogyi Tünde** ügyvezető • Szerkesztőség: **Farkas Wellmann Endre** (főszerkesztő), **Gruik Ibolya** (felelős szerkesztő), **Mihályi Katalin** (felelős szerkesztő), **Kucor Tamara**, **Lovas Ildikó**, **Jovánovity Patyrek Réka** (szerkesztők) • Szerkesztőségi titkár: **Lapu Beáta** • Tördelés: **Lackó Lénárd** • Korrektúra: **Kávai Mucsi Katalin** • Cím: **Makszim Gorkij 6/A, 24000 Szabadka, Szerbia** • E-mail: helyorseg@szla.org.rs • ISSN 0350-4182 • Terjeszti a Magyar Szó Lapkiadó Kft. (21000 Újvidék, Mišić vajda u. 1.) • Támogató: Emberi Erőforrások Minisztériuma • Támogatáskezelő szervezet: Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zrt.

TÁMOGATTA A
MAGYAR KULTÚRÁÉRT
ALAPÍTVÁNY

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

CIP – A készülő kiadvány katalógizálása
A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

7+82

ELŐRETOLT Helyőrség, Vajdaság / főszerkesztő Farkas Wellmann Endre
– 1. évf. 1. sz. (2018) – Szabadka: Szekeres László Alapítvány 2018 –
(Novi Sad: Magyar Szó). – 41 cm.

Elérhető <https://vajdasagihelyorseg.org.rs/> – Havonta. – Megjelenik a Magyar Szó napilap mellékleteként. Elérhető másodkiadás más médiumon: Előretolt Helyőrség Vajdaság (Online) = ISSN 2812 – 962.

ISSN 2812–9954 – Előretolt Helyőrség Vajdaság

COBISS.SR-ID 68580105

Az imént mondtam, nem nagyon izgatott, hogy mit mondanak rólam. Most viszont azért egy kicsit zavar, hogy az elköltözött költőtársaim „erősen harmadvonalbeli szerzőknek” titulálják azokat, akiknek kötetük jelenik meg itt. Én is idetartoznék? Az én problémám az, hogy távol akarok maradni ettől a politikai csatározástól, egymás bepiszkításától, de sehogy sem tudok.

Sem a költészetemben, sem az esszéimben nem írod túl a témáidat, semmi terjengősség, épp csak annyit mondasz, amennyi szükséges – nincs ez másképp a mostani interjúnál sem. Mi az, ami „visszafog”? A nyelvvel nem akarsz „visszasaélni”, vagy egészen egyszerűen ez az ars poeticád? Mert számolnunk kell azzal is, hogy van, hogy haikuban, egysorosban; van, hogy hosszúversben szólalsz meg, és a legújabb köteted megjelenésével a hosszabb-prózai műformától – vagyis az esszéktől – visszatértél a rövidebb-lírai kifejezőmódozhoz. Ez elbúcsúzás az esszéktől vagy határozott visszaterelés a vershez?

– Nem búcsúzik semmitől, senkitől, néha csak az élettől. Ebben a korban, amelyben most én vagyok, minden este el lehet búcsúzni az élettől. De ezt megtanultam már kis ministránként. Rádiós vagyok, voltam. Itt röviden kell fogalmazni. Egy kicsit székelly vagyok, ők sem beszélnek sokat. Az élet sem kényeztetett el. Magyar gimnáziumban jártam, de sok tantárgyat szerbiül hallgattam. Szerb egyetemre jártam. Tudom, hogy sok mindent nem tudok. Tudom, hogy rossz szóhasz-

nálattal mindent el lehet rontani, ezért óvatos vagyok. Nem tudom előre, hogy a vers hosszú lesz-e, vagy rövid. A vers valahogy elindul, aztán belezöttyen egy kerékvágásba, fölvesz egy ritmust, s útközben derül ki, hogy mi lesz. Esszét akkor írnék, ha biztosan tudnám, hogy valahol elhangzik, megjelenik, és ha tudnám, hinnen, hogy annak van is értelme. Most nem hiszem, hogy van értelme. De hát ez megváltozhat. Verset lehet az asztalfióknak is írni.

Vonatkoztassunk el egy kicsit a nyelvtől, ettől az egzakt jelrendszertől... Az egyik esszéjében a „szavak jelentése” és „igazság” fogalma kerül egymás mellé, lesz téma. A *Jó szöveg szalonna* című – korai, egyébként a kritika által üdvözölt – hosszúversednek a zárata pedig szerintem kiválóan summázza az esszéköteteid – és nem mellékesen a verseid – alkotói hozzáállását. Jól érzem azt, hogy ha már élünk a szavakkal, akkor az felelősség, ha meg mellőzzük őket, akkor kizárólag amor fati marad? De mondasz te olyanokat is a szövegeidben: „Jelentek-e én bármit bárkinek, ha nem szólok meg, ha nem kérek senkitől semmit.” Vagy Wittgensteint idézve: „Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.” – Mi múlik nálad a szavakon általában, és mi akkor, ha adott esetben egy esszében vagy mondjuk lírában öltenek testet?

– Lehet, hogy erre a kérdésre te jobb választ adhatnál. Te vagy a nyelvész. A modern kor problémája, hogy egyáltalán ez felvető-

dik. A szavak használatának, jelentésének a kérdése. Egy szobrász tudja, hogy van ilyen kő meg olyan kő, ilyen fa meg olyan fa. Ebből ezt lehet faragni, abból pedig azt. Bambusznádba nem lehet csapot vésni. Ott másképp kell a kötést megoldani. Kísérletezni persze lehet. Hosszú évtizedekig kísérleteztek a szavakkal. Ezek a művek valószínűleg elvesznek. De az emberi hang megmarad, még ha nem is értjük. Idős nénikék imádkoznak a templomban, ugyanazokat a szavakat, mondatokat mondják el százszor. Igazából semmi értelme, s mégis van hatása. Ez is egy érdekes kérdés. Szerelem is addig van, amíg egymás okoskodását nem halljuk meg, hanem csak egyszerűen szeretjük a másiknak a hangját, a mosolyát. A sorsunknak a szeretése, amor fati, egy összetettebb probléma.

Nem titok, hogy a *Vershamisító*ban a '94-es versesköteted óta megjelent verseidet válogattad be, de vannak közöttük újabbak és egészen újak, tavalyiak. Elárulnád az olvasóknak, hogy e széles időintervallum hogyan képes aktuális maradni, illetve hogy voltak-e az időszerepességgel kapcsolatos aggályaid? Vagy esetleg fenntartod azt a beállítódást, amelyet tíz évvel ezelőtt egy esszédben megfogalmaztál: „Nem is próbálok aktuális lenni.” Egyáltalán: szem előtt kell-e tartanunk e könyvnél az „aktualitást”? Mi volt az összeállítás fő elve?

– Hogy aktuálisak-e a versek, azt a kritikások mondják meg, ha egyáltalán ilyesmivel valaki még foglalkozik. Itt van csaknem harminc év. A kilencvenes évek nagy inflációja, a belgrádi tüntetések, a bombázás, a hatalomváltás, szerelem, halál, járvány, tavasz, nyár, ősz, tél. Vannak ilyen-olyan madarak, főleg varjak. Remélem, hogy nem ismételtém magamat. Még annak idején Bori Imre kért tőlem verset, ezután szinte senki sem, úgyhogy ezek a versek meg akartak születni, s ezért születtek meg. Tény, hogy örültem, amikor tíz év szünet után jelentkeztek. Nem is akartam nagyon mutogatni őket. Úgy terveztem, hogy maradjanak hátrahagyott versek. Úgysem hagyok mást hátra. Most már késő. Kérdezed, hogyan állt össze? A kérdés csak az volt, hogy milyen sorrendbe rakjam őket. Én néhány újabb rövid verssel kezdtem volna, de az olvasószerekesztő úgy vélte, hogy a hosszabb versek által az olvasók könnyebben belépnek a világomba. És úgy hitelesebbnek találják a rövidebbeket is. Ezt most én találtam ki, de ez a lényeg. Végül is, amikor valaki kezébe veszi ezt a kötetcskét, ott kezd el olvasni, ahol kinyílik, és egy rövidebb verset pillanatok alatt át lehet futni. Ha az nem érdekes, akkor a hosszabakat sem kezd el olvasni. Még annyit teszek hozzá, hogy előbb

Hátár-vonal: Hommage à Benes, 2019

Hajléktalan otthonteremtő volt a kézirat címe, de végül *Vershamisító* lett. Ezt a verset mintha valaki diktálta volna, elüt a többitől.

Forduljunk újra egy pillanat erejéig a *Jó szöveg szalonna* című hosszúversedhez. Már csak ebből kiindulva rögtön tapasztalható – bár több nevet is említettél feljebb –, hogy kik hatottak a költészetedre. Jómagam a „hatás” fogalmát – úgy általában az irodalom kapcsán – inkább amolyan „szerzők közötti természetes interakciónak” tekintem, mindenesetre az előbb említett verset újraolvasva már a mottó tekintetében ott van *Domonkos István Kormányeltörésben* című műve, később kicsit talán a *Kuplé* is, de ott lüktet *Kassák, Tandori, Parti Nagy, Rilke, Heidegger és persze Thoreau* – párat említve csak –, valamint bibliai áthallásaink is lehetnek, vagy épp egy teljesen hétköznapi nagybácsi meséje elevenedik meg. – Mennyiben köszönnek vissza ők az új kötetben, illetve kiből és mikből merítettél még inspirációt időközben? De egyáltalán: mit jelentenek ezek az alkotók-gondolkodók számodra, és kikkel egészítenéd még ki a sort?

– Olyan izgalmas idők voltak – igaz, most sem unalmas –, hogy nem kellett irodalmi hatások. Csak nyitott szemmel és lélekkel kellett nézni a dolgokat. Természetesen a munkámból kifolyólag is egyfolytában olvasok, figyelem, követem az eseményeket. Ezek hatnak rám, de olyan, hogy no, felfedeztem volna egy író, filozófust, aki megváltoztatta volna beállítottságomat, ilyen nem volt. Inkább arra tö-

rekedtem, hogy a természetet figyeljem, hallgassam, úgy is lehet mondani, olvassam.

Ha már említetted ezt a figyelő, hallgató beállítódást... Akaratlanul is bevillan ezzel kapcsolatban a „tanulni kell; a téli fákat” imperativusa. Az egyik bemutatónkon – az új köteted kapcsán is – a pesszimista lírai én megfigyelő-szemlélődő verspozícióit hangsúlyoztam. Akkor erre az utalásomra egyfajta kikerülő módon reagáltál, a beszélgetés után négy-szemközt viszont elárultad nekem, hogy ez a „pesszimizmus” jóformán egy életstratégia. Arra kérlek, ezt mindenképp oszd meg velünk, az olvasókkal, akár a megjelent köteted szempontjából is.

– Annyi minden történt azóta, már el is felejtettem, hogy mit mondtam. Tény, hogy szörnyű dolgok történnek a világban. A legaggasztóbb a környezet-szennyezés, az éghajlatváltozás. De ha egy kicsit távolabbról tekintünk a dolgokra, akkor ez sem szörnyű. Én meghalok, de valaki életben marad. Az Északi-sarkon rohamosan olvad a jég, ijesztgetnek a hírekkel, de ugyanott mélyen a talajban szenet találtak. Ez azt jelenti, hogy valamikor ott erdő volt. A természet majd kijavítja a hibáinkat. Közben fejbe kólint néhányszor. Próbálok vigasztalni magam. Abban a *Hajléktalan otthonteremtő* című versben ez röviden benne van. A versek nagy része ilyen hangulatú. Azt gondolom, hogy előbb-utóbb mindenki eljut addig a pillanatig, határig, amikor a természet mellé kell állnia, mert más kiút nem lesz.

Még egy kicsit a cipőmet koptatnám

Október van. A cipőm elkopott sarkába kis kavicsdarabkák szorulnak. Amikor hazaérek, kiszedegetem őket. Már több marék ilyen kavicsom van. Ma is három, kisebb kő hullott ki a cipőmből. Ez is az útnak pora, konstátalom higgadtan. Munkába menet gyógyfüvetek, kis formás ágacsokakat, szentjánoskenyeret szedegetek. Aztán otthagytam valahol, mint a madarak. Az ég madarai tudják, hogy Isten gondoskodik róluk. Én nem tudom, naponta tanulom ezt tőlük. Látom, hogy előbb fel kell jönni a teher, ehhez pedig mindenfélre tehertől meg kell szabadulni. Végül a szavaktól is, mert ha nincs teher, nincs akadály, súlytalanná válnak a szavak. S kérdés, úgy érdemes-e használni őket? Szerencse, hogy a kis kavicsdarabkák a földön tartanak, súlyt adnak, így a szavam semmitmondó, de hiteles marad. Lehet, hogy fent is hiteles lennék, és érezném is, hogy az Isten gondoskodik rólam, de akkor hallgatnom kellene. Mi lesz holnap, holnapután? Ezt sem kérdezhetem. Hisz ez is teher, gond. Ettől is meg kell szabadulnom. Október van. Nincs holnap, nincs holnapután. Van néhány sirály, az ablakon bűdösbogár. Por, kavics, sár. Az égen felhő. A szobában csend. Mindegy, hogy kint vagy bent, fönt vagy lent. A kertben kutyát sétáltat egy lány. Nem ismer, nem is lát. De akkor ez miért fáj? – Maradjatok ti a magasban, ég madarai! Hozzatok majd zöld ágacsokát! Én még egy kicsit a cipőmet koptatnám, vinném az útnak porát. Göröngyös, kavicsos, fájó porát.

2021. október

beszélgetés

Brenner János

Nem tudom, hogy ezt lehet-e életstratégiának nevezni. Az ember nem ismételtetheti állandóan, hogy rossz időben, rossz helyen született.

Könyveid, mint e beszélgetésben tapasztalhattuk, nemcsak szövegileg átgondoltak és precízek, hanem vizuális értelemben is megfontoltak, előre eltervezettek. Legalábbis ezzel szembesülhet az olvasó, ha kezébe vesz egy Géber László-könyvet. Köteteid zömében a saját fotóid találhatóak. Általában kész ötleteket mellékelsz vagy osztasz meg a kéziratod mellett, megjelenés előtt. A Szöveg szalonában Csernik Emese illusztrációit láthattuk, A Szigetlakóban Maurits Ferenc alkotásai bukannak fel, de a fedőlap a te fotód. A Vershamisítóban kizárólag a te fényképeid láthatók az egyes ciklusok előtt, a fedőlapi kép is a te alkotásod, ami szerintem egy képi telitalálat. A fotózás hobbi számodra, vagy annál több?

– Említettem, hogy ha gazdagabbak lettünk volna, nem is kezdek el verset írni, hanem fényképezek és filmet forgatok. Gimnáziumba jártam, amikor a nagybácsimtól kaptam egy japán Petri fényké-

pezőgépet. Meg is tanultam az alapvető dolgokat, de a film, az előhívás, a papír drága volt. Nem volt pénzem. Aztán sikerült vennem egy olcsóbb tükörreflexes digitális gépet. Ezzel fotóztam több éven át. Jártam a várost, Újvidéket, esőben, hóban, éjjel és nappal. Ugyanazt akartam elmondani, mint amit a versekkel mondok. Egyszóval arra törekedtem, hogy minden képen ott legyen a hangulatom, látásom.

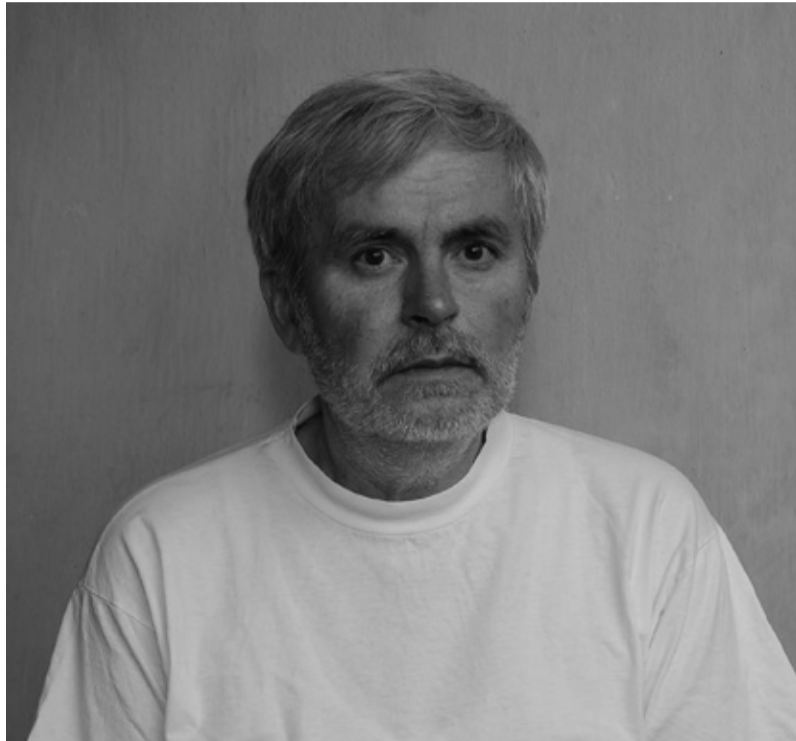
Jobban szerettem volna, ha ezt az új verseskötetet valaki fiatal illusztrálta volna, de sürgetett az idő, meg talán a pénz is közrejátszott. A Vershamisítóban a fotók viszont fekete-fehér filmmel készültek, lehetnének jobbak is, de remélem, hogy nem rontják el nagyon a verseket. A fedőlapi kép digitális.

Mivel foglalkozol mostanában, szabadidődben, és hát

óvatosan kérdezem: esetleg szerepel-e a terveid között egy újabb kötet – még akkor is, ha azt mondtad most, hogy az utókorra akarod/akartad hagyni a verseidet.

– Faragok, kisebb-nagyobb szobrocskákat fából. Apám bognár volt, aztán ács, kőműves meg földműves. Kocsikereket nem tudok csinálni, de sok mindent megtanultam tőle.

Legutóbb egy két méter hosszú fapadot csináltam csak kézi szerszámmal. Se szög, se ragasztó. Ülök rajta a kertben, s egyszer csak eszembe jut az a régi versem, amelynek a címe *A napon, a padon, a porban*. Most már itt van a pad is, a por következik. Természetesen nyitott vagyok, örömmel ragadom meg a verset, ha jelentkezik – vagy a fában a formát, ha ki akar belőle törni.

Géber László (Önarckép)

Aki nem ismerné, annak mindenképp bemutatjuk őt, de amúgy sem mehetünk el szó nélkül életrajza mellett: Géber László költő, esszéíró, műfordító, szerkesztő 1959-ben született Keveváran. Belgrádban a Politikai Tudományok Karának nemzetközi szakán szerzett diplomát. 1987-től a médiában helyezkedik el, előbb az Újvidéki Televízió külpolitikai újságírója, majd az Újvidéki Rádió irodalmi műsorainak, a *Lírai tízpercenek*, az *Új könyv, új írásnak*, az *Irodalmi kis-tükörnek*, a *Könyvek, írók, embereknek* és a *Szempontnak* a szerkesztője. Amikor már nem ő szerkeszti a *Szempon* című műsort, jellegzetes hangja eltűnik az éterből.

A nyolcvanas évektől kezd el verseket publikálni többek között a *Híd*ban és az *Új Symposium*ban, és szintén az 1987-es évnél maradván kiemelendő, hogy ekkor válogatják be verseit a fiatal, kötettel még nem rendelkező alkotók antológiájába, a *Teleírt világba* (Forum), amely épp az ő egyik kötetbeli versének címét viseli. Immáron önálló verseskötete az 1994-ben megjelent *Szöveg szalon* (Forum), majd elmúlik húsz teljes év, amikor is 2014-ben megjelenik a rádióesszéket tartalmazó könyve, az *Akinek az ég* (Forum–VMMI). Négy évre rá, 2018-ban magánkiadásban lát napvilágot *A Szigetlakó* című esszékötete, valamint idén a *Vershamisító* című könyve.

novella

AMI EGYSZER MEGTÖRTÉNT, MÁSODJÁRA IS MEGTÖRTÉNHEK *Kolter László*

Gyerekkoromban az Orgona utcában laktam. A szomszédos utcabeli gyerekekkel együtt mi voltunk az utcák hősei. Nyaranként szinte állandóan kint tanyáztunk, és kellő hangerővel gondoskodtunk a lakosok jó hangulatáról, jókedvéről. Mindennap legalább két-három *hangulatüggyeletes* felelt ezért.

Azon a nyár eleji napon egy haverommal jártuk az utcákat. Aznap ugyanis mi, Orgona utcabeliek feleltünk a biztonságért, a jókedv megőrzéséért. Többórányi sétálás, rohangálás, munka és játék után a barátommal elfáradtunk, és meg akartunk pihenni. Így aztán letelepedtünk a miénkkel szomszédos ház elé, egészen pontosan a barátom a járdára ült le, én azonban hűvösebb helyre vágytam, ezért felmásztam a diófára. Jó kérdés, hogy miért kellett felmásznom, hiszen a fa árnyéka is elég lehetett volna. Meglehetősen jó a famászó képességem, hisz ennél a diófánál jóval magasabb fákat is megmásztam már.

A fa erős és egészséges ágai úgy nőttek, hogy már-már tökéletesnek mutatkoztak arra, hogy egy gyerek meghódítsa őket. Ott ültem tehát az egyik vastag ágon, kapaszkodtam mindkét kezemmel, és beszélgettünk a járdán ülő barátommal, aki egyébként nem szólt semmit, nem figyelmeztetett arra, hogy ne másszak fel a fára. De miért is szólt volna? Hiszen mi bajom eshet? Én azonban a bátorságtól és a kíváncsiságtól még jobban felbuzdulva úgy éreztem, hogy feljebbre is mászhatok. Még magasabban, még vastagabb ágon találtam magam. Leültem, és azt néztem, hogy mi is tudnék erősen megkapaszkodni.

Ezalatt a barátom nem figyelt rám, valami elvonta a figyelmét, ami ugyanabban a pillanatban igaz lett rám nézve is. Valami miatt jobbra néztem. Valamiért, amiről sem akkor, sem ma nem tudtam megmondani, mi lehetett az. A lényeg, hogy mindkét talpam az ágon volt, vagyis ezekben a pillanatokban éppen álltam. Talán megpillantottam valamit, amit közelebről is meg szerettem volna nézni. Abba az irányba nyújtózkodtam, miközben egy kicsi, vékonyka ágba kapaszkodtam. Miközben a kezem nyúlt a következő ág felé, pipiskedtem, lassan akarván felemelni a lábam, és ahogy jobban és jobban akartam, ahogy minden erőmmel erőlködtem, eltörtem azt a picit, vézna ágat, amelybe kapaszkodtam. Ettől a hirtelen és váratlan eseménytől megijedtem, és azon kaptam magam, hogy sebesen közeledek a föld felé.

Az oldalamba esve értem földet. Pontosabban a vállamra estem. Tehát valahogy így tört el a kulcscsontom. Sír-tam, ordítottam, a barátom nem is látta, hogy mi történt, olyan hirtelen játszódott le az egész, nem tudta, hogy mit is tegyen. A szüleim meghallották, hogy sírok, ordibálok, kiszaladtak az utcára – mint mondtam, az egész a szomszéd ház előtt történt –, és egyből vittek is a kórházba.

Talán azokban a pillanatokban történt először, amikor is úgy sírtam, ordibáltam, hogy az Orgona utca lakói között elveszett az öröm és a vidámság. Nem tartott ez hosszú ideig, de talán ez az eset kihatott a hangulatra, mert utána már sosem voltak olyan boldogok az Orgona utca lakói.

*

Az ember minden évben egyszer ünnepli a születésnapját. Nem mindig a napján. Lehet előbb vagy utólag is – vannak olyanok is, akik csak szökőévente ünnepehetnek. Nem emlékszem már, mi okból, de éppen egy nappal előbb ünnepelem a barátaimmal. Mi öten úgy ünnepeltük meg a születésnapom, hogy elmentünk focizni az egyik közeli iskola udvarába (egyik iskola sem volt olyan nagyon közel az Orgona utcához). Estére elfáradtunk, így elkezdtünk beszélgetni, majd birkózni, habár ennek inkább szemlélője voltam, mintsem résztvevője. Később ebbe is belefáradtak, így ismét beszélgettünk, arról, hogy megint egy évvel idősebb lettem, és testileg semmit sem változtam. Nem kezdtem el szakállasodni, nem lettem testesebb.

Az egyik barátom, aki egyben az unokatestvérem is, meguntta, hogy nem csinálunk semmit, ezért hirtelen mozdulattal felkapott, és leterített a földre. Megint az oldalamon feküdtem. Ő meg rajtam. Ennek láttára a többiek is rám ugrottak, külön-külön. Kicsi a rakás, de rajtam hatalmas volt, és miután rám esett az utolsó fiú is, egyből egy furcsa hangot lehetett hallani. Pontosabban csak én hallottam meg azt a furcsa, reccsenő, roppanó hangot, amelynek nem tulajdonítottam jelentőséget. Eleinte nem is fájt semmim. Ám ahogy kezdett kihűlni a roppanás környéke, nem tudtam mozgatni a karom. Segítséggel, fájdalommal küzdve értem haza. Unokatestvérem, aki a szomszédom is egyben, segített bejutni a házukba. Ami-

kor beértem a szobámba, lefeküdtem az ágyamba. Ám a fájdalom egy fikarcnyit sem enyhült. Egyedül voltam otthon, mert a szüleim dolgoztak. Amikor a délutáni munkából hazajött apám, és látta, hogy nem vagyok jól, elmondtam neki, mi történt. Ő azonnal megmosakodott, és indult velem a kórházba. Valahogy megmaradt bennem a kép arról, hogy papucsban vagyok, és a kórház sürgősségi osztályán csak mi ketten várakozunk, rengeteg szűnyoggal körülvéve. A röntgenfelvételek alapján egyértelművé vált, amit már előre sejtettem. Újra eltört a kulcscsontom. A legfurább, hogy nem éreztem sem szomorúságot, sem ijedtséget. Inkább megnyugodtam, és egy kicsit boldoggá is tett, hogy végre már tudtam, mi a bajom. Az orvosok nevettek is, amikor megtudták, hogy már megint csonttörés miatt jöttem – csonttöréseim pontos számát itt most nem mondom el. Az orvosokkal ellentétben anyukám egyáltalán nem nevetett, de mi apukámmal igen. Meg egyébként is: születésnapom volt! Ugyan nem a legszebb ajándék ez a sorstól, de hát ajándékot nem illik visszautasítani. A barátaim persze nagyon sajnálták az esetet, és megértették, hogy óvatosan kell bánni velem. Nem haragudtam rájuk a történetem miatt.

Most már életem végéig hordom a két cikcakkos törés nyomát, ugyanakkor egy életen át lesz mit mesélnem a születésnapomkor arról, hogy törött kulcscsonttal milyen fájdalmas hazajutni. Nehezebb megfürdeni. Elég sokáig gyógyul. És a szüleid mindennek egyszer sem fognak örülni.

FÜSTBE MENT RAJZOK

Silling István

Égtek az apró ceruzarajzok a Zsolnay kályhában nyár közepén. Hullottak a tűzbe a kis vázlatfüzet lapjaira skiccelt bácskai élet-tükörszilánkjai: a karapancsai erdőség vadászkastélya, a megyeháza gúla alakúra nyírt tiszafái, a kis szerb templom tornya és a zsinagóga oromzattáblái mind-mind, hogy semmi ne maradjon belőlük sem a tisztelőknak, sem a városi múzeumnak. Tízeseivel dobálták a százzámra maradt ceruzarajzokat az idegenek, egy festő életművének apró mozzanatait, egykor majd festésre tervbe vett ihletőit. S hiába kérte a látogató család – akikre sandán néztek az elszánt örökösök nevezettek – a megmen-tést, az örökösök eltökélték a megsemmisítést. A festő mindig kéznél levő ceruzájával percek alatt tudta megörökíteni vázlatfüzetében a szemét vagy a lelkét megihlető látványt. És fürkésző tekintetének ezek az apró vázlatok voltak a lenyomatai, amelyeket otthonában a műterem fiókos asztalában őrzött. A kályhától csupán egy kis akvarellt mentettek meg, ajándékoztak a házaspár kislányának, úgymond emlékül.

A vidéki városban megüresedett házba megérkeztek a fővárosi jussolók. A határon túl élt nagynénjük temetésére nem tudtak eljönni, ugyanis ahhoz vízumra lett volna szükségük, meg különben is csak kétevente utazhattak a déli szomszédba, Nyugatra pedig háromévente. A nénit, akinek a városban egyetlen rokona, hozzátartozója sem volt, ismerősei temették el. Leginkább egy helybeli doktornő ügyködött a tennivalókon, aki az asszony kezelőorvosa volt. A néni már életében emlegette, hogy a doktornő lesz majd a város kellemes, a bogyfáktól árnyas utcájában épült szép polgári ház az ő halála után. A doktornő ismerte a temetőben a helyet, a sírboltot, ahová ápoltja a férje, Csátaljai Sándor után nyugovóra készült. A férj családi kriptájában, amelynek emléktáblája hátsó részén jócskán kúszott felfelé a borostyán, annak szülei nyugodtak már. Igaz, akadtak mások is, akik tudtak a rokon nélküli idős hölgyről, szép vagyonáról, s néha meglátogatták süteménnyel, más élelemmel, virággal, na meg egy kis reménnyel, hogy hátha épp őket tekinti érdemesnek az idős hölgy.

A temetésen azonban úgy tűnt, már csak a városi tanítványai, maguk is jó idősök, voltak jelen. Na meg a zeneiskola néhány egykori vén diákja és a még élő két kolléganője, akiket a városi szeretetthonból, más szóhasználattal az aggok házából hozott ki a szolgálati gépkocsi a temetőbe. A megöregedett gyászoló zongoristák fején túllszalagos kis fekete kalap, halálfoltos, ráncos kézfejükön fekete horgolt csipkekesztyű, ódivatú, hosszú, szinte bokáig érő szövetkosztüm és a mozsárnyi vastag lábukon kitaposott, csempesarkú fekete antilopbőr cipő. Karjukon egy-egy egészen üresnek tűnő női táská, amely könnyedén himbálózott az enyhe szélben. Egymást megkarolva, inkább egymásba kapaszkodva álltak közel a koporsóhoz, a nyitott sírkamrához, és szemük félénken a sötét mélybe meredt. Nem sírtak, hanem imádkoztak végig a temetési ceremónia alatt, s amint kolléganőjük koporsója eltűnt a mélyben, már fordultak is el, s indultak, mintegy feldúlt tekintettel, valószínűleg a rájuk is hamar közelítő valóság tudatában. Az értük várakozó gépkocsi vezető még hallotta, amint azon a szegye-nen zsörtölődtek, hogy a zeneiskola kórusa nem tudott egyetlen gyászénekkkel sem búcsúzni volt munkatársától.

A nagybácsi, akinek koporsója mellé Panka nénié került, nem volt az örökösök rokona, de a nagynéni férje volt. Éppen túl az ifjúság vehemens évein beházasodott a város előkelő családjába s annak házába. Vagy mégsem? Felesége a városka társadalmi életének közismert alakja volt, a szociális tevékenységet azonban csak szülei kedvéért, cégük hírnevének növeléséért vállalta. Az idegenek rokona, Panka nagynéni, az úr szeretője lett, egymásra találtak a színek és a dallamok, a két művészetkedvelő, azt művelő lélek. A tanárnő később az özvegyesre jutott, gyermektelen férfi felesége lett, még a gyászév letelte előtt, így a néni lett a beházasodó a festő által megörökített házban. Amikor még nős volt Sándor bácsi, a zombori Kereskedelmi és Iparbank alkalmazottja, a dúsgazdag vállalkozó és villatulajdonos lányának férje, már akkor kiszemelte magának a zeneiskola aprócska ter-

metű, de ragyogó szemű, fiatal, hajadon tanárnőjét, aki messziről költözött a déli kisvárosba, hogy a billentyűk használatára oktassa a polgári származású diákokat a városi zeneiskolában. A dúsgazdag föld-birtokosok és a nagypolgárok gyermekeinek nem kellett zeneiskolába járniuk, ők magántanárt fogadtak. A fess gavallér apósa nem engedhette lányát a peremvárosi iparosnegyed házába feleségül, ezért jó fekvésű, a városközpont közeli helyen vásárolt meg egy régi házat, abban az utcában, amely a körútról a Szent Rókus temetőig vezetett – akiről az utca a nevét is kapta –, s ott lebontatta a régi házat, hogy kényelmes és a család rangjához illő polgárházat építtessen. Az egyik utcai szoba éppen északról kapta a fényt, így az a vasárnapi festőnek gúnyolt vőnek leginkább megfelelt műteremül. Ugyanis a város közismert és közkedvelt festője volt a vállalkozó veje. Szépreményű művész, a fővárosi kiállítások résztvevője. A Nemzeti Szalon évi vernisszázásain, a megnyitókön minden évben megjelent, ki is állított néhány évben, s a kiállítás szépiabarna árnyalatú katalógusában a neki tetsző tétélekről megjelenő illusztrációkra ceruzával sorra bejegyezte a színeket, a tónusokat, a valőrök bátrabb megoldásait. Ez volt az ő továbbképzése, ugyanis autodidakta festő volt, művészeti tanulmányokat sosem végzett. Ezeket a bejegyzéseket leginkább a virágcsendéletekre tette, lévén azok az ő képein a közkedvelt témák. S tegyük hozzá, a legkelendőbbek is a városka szépet kedvelő rétegénél. Tájékepei is mind a jó kolorista érzékenységet igazolták, amit az örökösök nem tudtak felismerni a képeken. Pedig Csátaljai Sándor még idős korában is vállalta a mesterségbeli önképzést, és túl a hatvanon, nyugdíjasként még eljárt nyaranta a bajai művésztelep előadásaira, ahol Rudnay Gyulával, a kolóniát vezető festőművésszel hosszú beszélgetéseket folytatott a tájképfestészetéről, amelyben a kisvárosi autodidakta festő ifjúkora óta jóval sikeresebb volt az akkor már Kossuth-díjas művésznél. Csakhogy az anyaországi művészetet irányító politikum mit sem törődött a határon kívül maradt alkotókkal. Csátaljai már fiatalon eljutott az Adriára, és a mediterrán napfény, az azúrkék ragyogás meg a reneszánsz emlékek örökre beivódtak természetlátásába. A bajai mester alföldi parasztházai helyett Csátaljai a raguzai Szent Balázs-templomot festette rendkívül szuggesztív színvarázsszal. És ugyanúgy tudott tájképet alkotni a Ferenc-csatorna-parti halásztanyáról is, mint Rudnay a bábolnai utcáról. Csak éppen az emberek maradtak le képeiről, a szép csipkekendős női portrék, és szerencsére jöttek a kollégája által sokszor megfestett mulatózó társaságok vagy egyéb téma híján a hajdani nagylétünk nosztalgijára szülte, diadalmasan vágatató huszárok alakjai.

A Zsolnay kályha melletti falakon még ott voltak Csátaljai Sándor olajfestményei, akvarelljei, pasztellképei vásznon, kartonon, papíron. Még maradtak a mélybordó bazsarózsák a kertből, a festőállványon a félig kész sárga tulipánok csendélete az öreg templom előtt virágot áruló nénikék vödreiből, a kékeslila íriszek csokra széles ezüst ráámában. Meg néhány zombori rózsa egy üvegvázában az üvegasztalon visszatükröződve, gazdag aranykeretben a Stanišić-műhelyből, a város ismert üvegező és képkeretezőjétől. Ez a kép egy szó-

fa fölött maradt a falon, ott, ahol a néni pihenni szokott. A festő ajándéka volt a feleségének, s a gazdagon díszített aranszín ráámért egy másik, tavaszi virágcsendélet került a város régi iparosdinasztiájának műhelyébe, hasonló keretben, reklám gyanánt. Az olajképek között olyanok is akadtak, amelyeket Csátaljai ismert festőbarátaitól kapott emlékül vagy cserébe. Ezeket az alkotásokat eladásra kínálták az örökösök, csak még nem tudták az árakat, nem tájékozódtak a művészeti alkotások határon túli gazdasági válság alakította értékéről, sem az itteni valuta állandóan változó árfolyamáról. Csupán a sokszobás, üvegezett verandás házért szerettek volna jó pénzt kapni, s a nénjükre gondot viselő doktornőt mielőbb elfelejteni.

A kályhában meg égtek az apró grafikák, füstbe mentek, szálltak a magasba, nehogy bárki is felhasználhassa őket ebben a kisvárosban. Aki nem itteni emberként ismerte akár a művészt, akár annak ihletet adó, megörökített környezetét, az nem tudta, hogy egy világot éget most el, egy fél évszázadot enged ki maradéktalanul a kéményen, visszavonhatatlanul dob a semmibe. Háborúkat, határokat, területeket, szülőföldeket, hazát és házat, erdőt, folyót, virágot, szerelmet, nyelvet és kultúrát. Majd elégedetten visszamegy a nyüzsgő fővárosba, itt hagyva a füstté vált, milliányi ceruzavonásból alkotott vidéki művészletet.

vers

Antalovics Péter

Két nő

nemrég láttam egy forgalmas utcán
anya és lánya sétált karon fogva
lassan mentek sehova sem siettek
csak közelebről vettem észre
a lány szeme a semmibe révedt
az anya élénk-halkan mesélt
talán leírta milyen épületek
közé szorította őket a szigorú idő
mennyre borongósak és kuszák
a szembejövő járókelők
hogyan csillog felettük
a decemberi égbolt

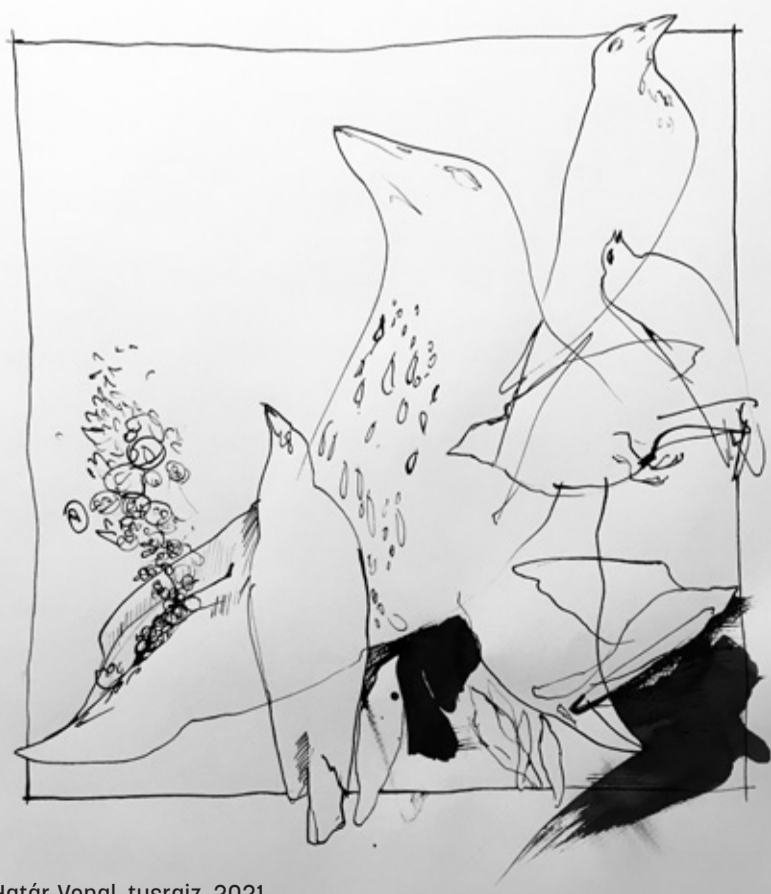
ha az ember elveszti valamelyik
érezkszervét a többi sokkal élesebbé
érezkenyebbé kifinomultabbá válik

megfigyeltem az anya aggódó arcát
próbáltam kiolvasni tekintetéből
gondolatait míg a lányához beszélt
próbáltam rájönni merre néz

megfigyeltem a lány arcát
homloka fényét szabályos orra
ívét okos halántéka
kékesfekete árnyékát

anya és lánya sétált karon fogva
az anya élénk-halkan mesélt
a lány néha magabiztos
szelíd hangon válaszolt
tapinthatóvá vált akkor
a decemberi hideg
retinámba égett a kép
a lány látta a hozzá intézett
szavak színét már az anya
kapaszkodott a lányba s mentek
oda amit csak ők láthattak mentek
oda ahol csak a világtalannak
lehetett otthona

mint folyóban az áramlatok.

Csend-Határ-Vonal, tusrajz, 2021

interjú

NEM KELL FÉLNI MÁRAITÓL

A NÉZŐK KEGYEIÉRT MINDENNAP MEG KELL KÜZDENI

Hirtling István Jászai Mari-díjas színész, érdemes és kiváló művész, kitűnő színpadi alakításai mellett számos emlékezetes filmszerepet is a magáénak tudhat. Láthattuk őt olyan kultikus magyar filmekben, mint *A Hídember* vagy a *Magyar vándor*, valamint az *Úvegtigris* című vígjáték harmadik részében is játszott. Az ő hangján szólal meg magyarul Bruce Wayne Batman szerepében, a népszerű *Stranger Things* sorozat egyik szereplőjének is ő kölcsönözte a hangját, és ő tolmácsolja *Az igazi* című Márai-regény férfi főhősének gondolatait hangoskönyv formájában.

Hirtling István a palicsi Nyárhangelő Fesztiválra is Máraival érkezett, a *Márai a polgárságról – Egy polgár vallomásai* című előadás után beszélgettünk vele.

Hogyan jött létre a Márai-sorozat, amely, ha jól tudom, már huszonegy részes?

– Igen, illetve most készült el a huszonkettődik rész. Mintegy tíz évvel ezelőtt Mészáros Tibor irodalomtörténész barátom, aki a sorozat szerkesztője és összeállítója, fölkerített egy előadásához az irodalmi illusztráció felolvasására. Akkor találkoztunk először, és akkor nyitott ki nekem egy óriási kaput Márai életművére. Korábban én is csak a legnépszerűbb és a legismertebb regényeket olvastam, egyáltalán nem mélyültem el benne, de ez a tíz év nemcsak azt az örömet hozta, hogy rengeteg helyre elvisszük Márai életművének különböző stációit és tematikus gyűjteményét, hanem olyan világ tárul ki számomra, amelynek mintha minden sorát ma írta volna.

Ugyanerre gondoltam én is, annál is inkább, mert az utóbbi időben mintha egyre gyakrabban találkozna Márai soraival, különösen azzal a versével, amely úgy kezdődik: „Olyan világ jön, amikor mindenki gyanús, aki szép. És aki tehetséges. És akinek jelleme van...” Mit mondanak el ezek a sorok Márairól, illetve mit mond el rólunk az, hogy ma egyre gyakrabban kerülnek elő ezek a szinte jóslatszerű mondatok?

– Az igazi nagy szellemi alakok és klaszszikusok arról ismerszenek meg, hogy száz év múlva is érvényes, amit papírra vetettek és amit megfogalmaztak. A legtragikusabb és a legdrámaibb tapasztalatom az – és ez bármennyire közhelyes, de így van –, hogy az emberiség semmit nem tanul. Ami száz évvel ezelőtt történt, azok a dolgok ismétlődnek újra és újra. Visszatérve Máraira, mégiscsak egy olyan világ küszöbén élt, ami az úgynevezett aranykor és a békeidők, aztán jött egy nagy világégés, aztán jött még egy nagy világégés, majd következtek a származási meg eszmei holokauszok és üldözések és így tovább, ez tart a mai napig, kisebb-nagyobb szünetekkel. Mi még mondhatjuk azt, hogy viszonylagos békében élünk, de ez a béke állandó fenyegetés alatt van, és ezek azok a gondolatok, amelyeket Márai örök érvényűen

megfogalmazott. Ez elől nincs menekvés, a folyamatok periodikusan ismétlődnek, és előbb-utóbb visszafordulunk a száz, százötven évvel ezelőtti eseményekhez, sajnos.

A Márai-sorozattal eltöltött tíz év alatt hogyan változott önben a róla alkotott kép?

– Évről évre, estről este megértettem, hogy 1948 után miért akarták kitörölni a kulturális közgondolkodásból az életművét. Minél többet olvasok, foglalkozom vele, annál erősebb a meggyőződésem, hogy nagyon tudatos volt az a szándék, hogy ő kikerüljön a köztudatból, és ami az örömöm, hogy az elmúlt tíz évben olyan meghívóink, olyan támogatóink vannak, akik nagyon komolyan és elhivatottan feladatuknak tekintik a Márai-életmű újraélesztését és méltó helyre való visszahelyezését az irodalmi köztudatba. Máraira könnyen rásütik közhelesen, hogy egy polgári író és magába forduló filozófus alkat, mert nem hajlandók úgy olvasni a sorait, mint a köznap gondolkodás és a köznapi életvitel újrafogalmazásának a művészi attitűdjét. Egész egyszerűen bátortalanul olvassák, pedig nem kell félni tőle. Az estjeinknek a nagy hozadéka az, hogy gyakran kapjuk azt a visszajelzést, hogy ja, igen, értem, szóval így is lehet olvasni Márait. A legnagyobb öröm számomra, így a százhuszadik előadás környékén, az, hogy ezek a visszajelzések, miután egy-egy előadás elhangzik, nemcsak szóban kerülnek megfogalmazásra, hanem reményeim szerint az emberek utána elgondolkoznak, hogy miből is hallottunk részletet, hol is van az a kötet... Megkeresik a polcon, utánajárnak, elolvassák és felfedezik maguknak azt az élményt, amit esetleg egy ilyen előadáson átéltek.

Az előadáson az is elhangzott, hogy Márai iszonyodott attól, hogy tömegemberré váljon. Én viszont úgy érzem, hogy ma épp a tömegemberek korszakát éljük, a legtöbben nem akarnak különbözni, kilógni a sorból. Mit mondhat Márai a ma emberének, vagy ennek a sorozatnak célja-e az aktualizálás?

– Nekünk nem kell aktualizálni Márait, egyáltalán nem szükséges, hiszen minden sora érvényes lassan most már egy évszázadon keresztül. Ha azt veszem, hogy éppen jövőre lesz harmincöt éve, februárban, hogy meghalt, és már olyan nemzetközi klasszikus rangra emelkedett az életműve, ami párját ritkítja, ennél több aktualitás és megerősítés nem kell. Nem is célunk előrángálni olyan mára rímelő mondatokat vagy részleteket, amelyek arra provokálnák a nézőket, hogy csapkodják a térdüket, hogy „hú, de jól megmondta Márai”, nem ez a célunk. Az a célunk, hogy egy-egy témát, akár az emberi kapcsolatokat, akár a polgárságról írott műveiből részleteket, akár a művészetekről vagy a sportról szóló írásait – ez mind egy-egy része a sorozatnak –, úgy mutassunk be, hogy azok a szövegek hangozzanak el, amelyek egyértelműen és világosan örök érvényű mondatok. Nekünk nem kell aktualizálni, nekünk pont az a jó, hogy ahogy

ő leírta, az úgy érvényes, és a tanulságai a mai napig tartanak.

A tíz év és a huszonkét rész feltételezi, hogy van rá igény és van érdeklődés iránta a közönség részéről. Van ebben a sorozatban, az életműben még olyan téma, ami az alkotókat érdekkelheti?

– Igen, a tervek szerint 2025-re, Márai születésének 125. évfordulójára szeretnénk, ha huszonöt rész lenne a sorozatból, tehát ehhez még három részt el kell készíteni. A témák megvannak, csak ezzel előre nem dobálódzunk. Már tudjuk, hogy mi az a kettő, ami biztos, és ami az év végére vagy legkésőbb jövő év elejére el fog készülni, a harmadikon viszont még egy kicsit vacillálunk.

Az ön érdeklődését mi tartja fenn, milyen kapcsolódási pontokat fedezett fel Márai életművével, amelyek táplálják a lelkesedését?

– Egyszerűen a téma változatossága teszi ezt. Ilyen értelemben ez az életmű valahogy véletlenül magához ragadott Tibor első felkérése után. Eleinte csak nagyon szórványosan, ritkán ide-oda kaptunk egy-egy felkérést, a jelenlegi formáját az előadásnak 2018-ban alakítottuk ki. Élő zenével – vágyaim szerint cimbalomzenével – színesítettük, mert rendkívül vonzódom a cimbalommu-zsikához, nem tudom, miért, de valami elementáris vonzódásom van hozzá. Ebben valószínűleg az is benne van, hogy a hajdani polgári élet nemcsak zongorával látta el a nappalikat és a szalonokat, hanem cimbalommal is. 2018-ban, amikor új lendületet kapott a sorozat, akkor fogalmaztuk meg, hogy 2019-re, Márai halálának 30. évfordulójára egy olyan életműsorozatot szeretnénk összeállítani, amely havonta egyszer jelentkezik. Ez akkor, a kezdetekkor, tehát 2019-ben Budapesten, az első kerületi Jókai Anna Szalonban került megrendezésre, és nem emlékszem sem olyan íróra, sem olyan magyar költőre, akinek ilyen hosszú ideig, ugyanazon a helyen, havi rendszerességgel életműsorozatot rendeztek volna. Ez azóta is tart, igaz, most már nem a Jókai Szalonban, hanem a Várkert Bazárban és a Budai Polgári Közösség szalonjában zajlik a sorozat, de továbbra is ott, a budai első kerületben, ahol Márai a magyarországi élete jelentős részét töltötte, és ahova kötődött, ahova Kassa után a legjobban visszavágyott, hát mégiscsak Budapestről emigrált 1948-ban. Ez a folytonosság olyan ritka, ami nemcsak a mi ambíciónkat dicséri, hogy milyen kitartóak vagyunk, és dolgozunk ezzel a nagy életművel, hanem rendkívüli módon dicséri azokat a szakembereket és kulturaközvetítőket is, akik ezt megrendelik tőlünk, tehát annak idején a Budavári Önkormányzat, jelenleg a Várkert Bazár és a Várkapitányság. Úgy látszik, hogy ez alatt az öt-nyolc év alatt, amit itt most a legközelebbi múltunk tekintünk, ez már nem csak a mi szívügyünk, másoknak is azzá vált.

Hirtling István élete, színészi pályafutása viszont nemcsak Máraiból áll, nemcsak addig terjed, hanem nagyon sok színházi és filmszerepet is a magáénak tudhat. Már főiskolásként

Madár Anikó

Fotó: Nyárhangelő Fesztivál / Szerda Zsófia

játszott több budapesti színházban, így egyebek mellett a Játékszínben, a Radnóti Színházban, a Vidám Színpadon, a Margitszigeti Szabadtéri Színpadon és a Pince Színházban. Tagja volt a Nemzeti Színháznak, a Madách Színháznak, alapítója a Kelemen László Színkörnek. Tartozott a szolnoki Szigligeti Színházhoz, játszott a Dunaujvárosi Bartók Színházban és a Veszprémi Petőfi Színházban is. A budapesti Új Színház meg a székesfehérvári Vörösmarty Színház társulatánál töltött idő után, 2019-től a Vígszínház színésze. Mondhatjuk, hogy az átlagosnál többször váltott színházat és társulatot. Mi az, amit keres a színházművészetben?

– Az örömet keresem, és azt a közös játékkapcsolatot, ami a társulatom tagjaival, azokkal a színésztársaimmal, akikkel egy társulathoz szerződök, meghatározza az életemet. Nem is mindig az új keresése vitt tovább más-más színházhoz, hanem talán valamit egy korábbiól elvesztettem vagy elveszett. Nem biztos, hogy én vesztettem el, mondjuk úgy, hogy valami megváltozott. És talán az is nagyon fontos, hogy a pályám során már főiskolás koromtól mindig vendégeskedtem valahol. Ezt még úgy igazán nem gondoltam végig, de most, hogy így kérdezi, talán érdemes lenne átgondolni mélyebben is, hogy ez az állandó vándorlás és vendégeskedés talán nemcsak a rendezők kíváncsiságát, hanem esetleg az én kíváncsiságomat és bátorságomat is jelenti. Vannak kollégáim, akik harminc, negyven, ötven évig ki sem tétek a lábukat az anyaszínházukból, azt is megértem, de muszáj, hogy megértem magamat is, mert hogyha hívtak, mentem. Persze nagyon sokszor mondtam én is nemet, és nemet mondani tudni kell, meg kell tanulni a pályán, gyakran ez sokkal nehezebb, mint könnyen odavágni egy igent, aztán majd lesz, ami lesz. A pályámra jellemző a sokszínűség, rendkívül sok különböző profilú színházban és számos különböző műfajú színdarabban játszottam, a zenéstől egészen a súlyos drámáig, és mindig örömmel fogadtam ezeket a felkéréseket, mert tudtam, hogy mindig valami szokatlan, valami kényelmetlen helyzet elé állítanak, ami kimozdít a komfortzónámból. És hogyha kimozdítanak a komfortzón-

námból, akkor ez nyilván valami fejlődéssel jár, és hogyha az ember fejlődik, akkor van esélye arra, hogy holnap is lesz dolga. Keresem a szavakat, azért, mert gyakran kritika éri, pró és kontra, azokat is, akik nagyon sokszínűen és sokfélet csinálnak, és ugyanúgy kritika érheti azokat is, akik csak egyfélé. Most akkor ki tesz igazságot? Ezen dilemmázok, hogy kell-e itt nekünk igazságot tenni. Szerintem nem, boldogulni kell, és mindenkinek jól kell éreznie magát a bőrben, mert akkor biztos, hogy elégedetten vagy legalábbis közel elégedetten hajtja álomra a fejét.

Amikor azt mondja, hogy valami egy közösségből talán elveszett, ahonnan továbbáll, akkor az a kérdés is felmerül bennem: milyen az a közösség, társulat, kulturális közeg, amelyben jól érzi magát, amelyben komfortosan mozog?

– Ezt nem tudom megfogalmazni, mondom, mindig addig maradtam azokon a helyeken, ahol hosszabb-rövidebb ideig tartózkodtam vagy dolgoztam, ameddig jól éreztem ott magam, éreztem, hogy számítanak rám és én is számíthatok rájuk. Szóval nincs erre külön recept, mindennap meg kell küzdeni a nézők kegyeiért akár egy ilyen irodalmi esten, akár egy nagy főszerepben, akár egy epizódszerepben, ez állandó jelenlétet, szellemi frissességet és odaadást kíván.

Mi alapján mérlegel, hogyan dönti el, hogy egy felkérést elfogad-e, vagy éppen a nemet mondás tudományát gyakorolja általa?

– Mindenképpen minőségi munka kell, hogy legyen az, amire ígent mondom, de ezt az adott helyzet és a körülmények döntenek el. Valamikor csupán azért kell nemet mondanom, mert egyszerűen nem látom, hogy hogy férne bele az időbeosztásomba, és nem merek kockáztatni olyan vállalatot, hogy majd meglátjuk, hogy hogy egyeztetik az előadásokat. Ilyeneket nem merem soha vállalni, engem ne szidjon senki azért, hogy „na bezzeg azért nem tudjuk játszani az előadást, mert a Hirtling nem ér rá, elvállalta, de hát látszik, hogy nem ér rá, mert száz másik helyen is szerepel”. Ilyen kockázatokat például soha nem vállaltam.

A Márai-sorozat folytatódni fog, de mellette még mi minden fér bele az életébe?

– Majd csak a szabadság után folytatódik, az idő alatt nem tervezek semmit csinálni, illetve természetesen viszem az olvasni- és tanulnivalókat. Jövőre vár a Vígyszínházban két új előadás, tervben van egy másik darab is egy másik helyszínen, úgyhogy megint megyek vendégeskedni. Szóval folytatódik minden a maga rendje szerint, de azt is meg kell valljam, hogy most már azért igyekszem kevesebbet vállalni. Idestova, azaz egész pontosan jövőre lesz negyven éve annak, hogy a diplomát a kezembe nyomták a főiskolán, és nem mintha ez nagyon nagy idő lenne, mert hiszen mi az a negyven év, tegnap volt a diplomaosztónk..., de valahogy már nem akarok állandóan mindenhol ott lenni, például ez is olyan, hogy az ember nemet kell, hogy tudjon mondani, nem kell mindenhol ott lenni.

A VONATON

Amikor felszálltam a vonatra, egyből jobbra fordultam, és üres hely után nézelődtem.

Az ablak felől a második ülőhely épp szabad volt, ledobtam magam a kényelmesnek nem nevezhető, kék bársonyos anyaggal bevont ülésre, és körbenéztem. A bal oldalon egy negyven év körüli nő ült, szintén egyedül, ő és a csomagjai. Velem szemben egy vörös hajú, a húszas-harmincas éveiben járó férfi, mögöttem senki. A vonat lassan kigördült a pályaudvarról, és elkezdte szokásos, már több százszor megtett útját. Előkaptam a telefonom, és megnyitottam egy jegyzetet. Egy két héttel ezelőtti szöveg egyhangú sorai néztek vissza rám, utáltam minden egyes szót, minden egyes vesszőt, amelyek a szemem elé festették, hogy mennyire bolond vagyok. Nem biztos, hogy ez rossz dolog, de a lelkemnek mégis fáj. Újra és újra elolvastam azt a tíz mondatot, amitől még a hideg is kirázott, és csak egyre jobban fáj a szívem. Mert ha jobban belegondolok, lehet, hogy ezt soha senki sem fogja látni. Rejtve marad az utasok elől, a barátaim, a szüleim elől és az egész világ elől, elhantolom itt, ebben a kis elektronikai kütyüben, mintha nem is létezett volna. S mi is ez a tíz mondat? Csak az igazság. Rólad, rólam és még sok mindenki másról. Nevezhetném egy könnyed kis novella kezdetének, egy útikalauznak, amely felrántja a lelkekről a ködös és nehéz ponyvát. De nem teszem közzé. Ez csak tíz mondat. Az én tíz mondatom.

Miután már megfájdult a szemem a sok olvasástól, és a szempilláim egyre nehezebbé váltak a könnyek súlya alatt, kikapcsoltam a mobilt, és a zsebembe csúsztattam. Elkaptam a fáradtság, majd diszkrétan a tenyerembe ásitottam. A vonat lassan megállt, az utasok egy része leszállt, és újabb utasok szálltak fel, akik üres helyek után kutatva nézelődtek.

– Elnézést, szabad ez a hely? – ütötte meg a fülem a váratlan kérdés. Egy fiatal férfi magasodott fölém, és a mellettem lévő üres helyre mutatott. Nem ismertem, de láttam már valahol, szinte biztos vagyok benne, hogy egy buliban még koccintottunk is.

Miért kérdezte meg, hogy szabad-e a hely, ha ő is látja, hogy az. Nem barihádoztam el magam a táskámmal, mint a bal oldali szomszéd, habár talán bölcsőbb döntés lett volna. Mindegy, talán nem fog horkolni még ez alatt az egy óra utazás alatt.

– Igen, szabad – válaszoltam egy kis szünet után, e röpke idő elégnek bizonyult, hogy minden hülyeség átfusson az agyamon, majd pedig halvány mosollyal kimondjam a választ.

A férfi leült mellém, a táskáját az ülés alá csúsztatta, majd elővette a telefonját, és pötyögni kezdett valamit. Nem szokásom mások üzenetét kukkolni, nagyon bunkó dolog, de most mégis megláttam.

T havernak küldte: *vonaton vagyok, majd írok, ha ott vok.*

A férfi nem igazán nézett rám, ám most fürkészni kezdte az arcomat, az ablak felé bámultam, de éreztem, ahogy a pillantása szinte lyukat éget a hátamba. Megfordultam, mintha valamit keresnék a táskámban, majd hirtelen a férfi telefonja megint zúgott egyet, és egy újabb üzenet jött T havertól: *Basszus! Megtálaltad a csajt!!*

Elfogott a pánik, és mintha jeges vízzel öntöttek volna le. Küldött rólam egy képet? Vagy személyleírást adott rólam? Már nem volt időm elolvasni az üzenetét, mert lezárta a telefonját. Mégis, ki ez a férfi, és miért nem tudok rájönni, hol láttam már azelőtt?

A mellettem ülő idegen egy kissé feszkelődni kezdett, majd váratlanul megszólított.

– Most először vonatozol? – megvakarta a szemöldökét, és rám nézett.

– Nem, egy párszor már utaztam vonaton – úgy gondoltam, nem akarok egy kínos beszélgetéssel kezdeni, ezért rögtön a közepébe vágtam.

– Ne haragudj, de nem ismerjük egymást?

Rövid, ám annál kínosabb csönd telepedett ránk, és szinte már kényelmesen befészkelődött a levegőbe.

– Egyszer ismertük – mondta komolyra váltott hangszínnel.

Úristen, mit tettem ennek a fiúnak a lelkével? És miért nem emlékszem rá? Vagy az is lehet, hogy csak ő képzeletbe magának? Lehet, hogy emlékeztetem valakire. Csak félreértés lehet ez az egész.

– Hogy érted ezt? – kérdeztem egy kicsit félve.

– Nem a te hibád, hogy nem emlékszel rám. Az én hibám – és átnézett a vállam felett, az ablakon át a síkságot bámulta.

– Figyelj, biztosan nem keversz össze valakivel? – érdeklődtem, majd egy perc után ismét a szemembe nézett.

– Nem. Ebben biztos vagyok – mondta nyugodtan.

– Sajnálom, tudom, hogy rosszul fog esni, de még a nevedet sem tudom.

Nem akartam hinni neki, bármit csak elhinni, nem szerettem volna, hogy ismerjem, és bármiféle közöm is legyen hozzá.

– Az már baj. De nem fontos. – Babrálni kezdett egy gyűrött számlával, amelyet a zsebében talált.

– Nem értelek – jelentettem ki, már nem akartam ránézni, szégyelltem magam.

– Sohasem értettél eléggé. De én csodáltalak.

A felismerés rosszabb volt, mintha fejbe vágta volna. Rájöttem, hogy ki ő, láttam a múltunkat, és azért nem ismertem fel, mert idősebb lett, férfiasabb, más-hogy öltözködik, és megváltozott, de még mindig ő volt.

– Nem... – nem folytattam, nem tudom, hova fajult volna a mondat, amely kiszalad a számon, a szavak sújtottak volna, mint az ostorcsapás, és saját magamat korbácsoltam volna leginkább, ezért inkább elakadt a lélegzetem, és csak tátogtam, mint a tisztai harcsa.

– Feltörték az emlékek? Fáj, de idővel elmúlik. – Összegyűrte a számlát, ledobta a földre, majd mélyen a szemembe nézett, látta, ahogy előnt a szégyen és a fájdalom, sajnálkozó tekintete feldühített. Magamhoz akartam szorítani, a vállába zokogni, de nem lehetett.

Kis Kinga

A fiú felkelt, megfogta a táskáját, és elindult a vonat másik része felé. Megpróbáltam felállni a helyemről, de a lábamat mintha a padlóhoz szögelték volna. Mozdulni sem tudtam, és egy hang sem jött ki a torkomon, hiába próbáltam meg utána kiáltani. Láttam, ahogy a vonat lelassít, majd megáll, és ő leszáll, elsétál az ablak mellett, vissza sem néz, hátrahagyva engem és mindent, ami velünk történt.

A vonat másfél órája vágta keresztül a bácskai mezőket, amikor felriadtam a rémálomból. Verejtékező homlokomon úgy csillogtak az izzadságcseppek, mint az átlátszó gyöngyök. A hajam a nyakamhoz tapadt, a szám kiszáradt, és a szememből könnyek csordogáltak.

Kerestem, teljesen elfeledkezve arról, hogy láttam őt leszállni, többször is körbenéztem, de nem volt sehol. Nem volt valóság. Soha nem is ült mellettem, csak álmodtam.

Megtöröltem a homlokom, ittam egy korty vizet, majd a fejhallgatót a fülemre tapasztva az ablak felé fordultam. Itt volt az ideje, hogy végre én is figyeljek a tájra, amely körülvesz. A lidérces álmat követően nem akartam semmire sem gondolni, magára a semmire akartam gondolni egyedül.

Mégis egy elgondolkodtató kérdés fogalmazódott meg bennem. Mi lenne, ha most az egyszer nem állnánk meg? Ha végtelenül haladhatnánk, túl ezeken a sivatár mezőkön, amelyeken csak elvétve látható egy-két tanyasi házika vagy egy birkanyj, esetenként néhány ember vagy ház. Elhagynánk őket, a vonat és utasai, majd jönnének a dombok s utánuk az egyre magasabb, erdővel borított hegyek, de ezeket is magunk mögött kellene hagynunk, mintha nem léteznének országok közti határok, úgy szeretnék utazni. Hatalmas szakadékok feletti hidakon, át a sivatagon, égszínkék tengerek mellett akarok zötykölődni, s még azokon is túl. Nem szégyellem, bevallom, hogy szökni akarok. Tőle és mindenkitől, mindentől, ami itt körülvesz, hogy ne üldözzenek tovább. S majd egyszer visszatérek, de el kell mennem, hogy levegőt kapjak. Visszazuhanva a jelenbe, most csak a kopár szántóföldek vigasztalnak, a horizonton felbukkanó falvak körvonalai, ahogy kimagocsognak a templomtornyok, amelyeken megcsillan az álmos, borostyánszínű napfény.

Mikor a gyermek gyermek volt 5, 2014

képzőművészet

LEHET-E VÉGTELEN A KÖRVONAL?

ÁGOSTON LÓRÁNT MADÁRKÉPEIRŐL, AZ AZONOSSÁGRÓL ÉS A KÜLDETÉS FOGALMÁRÓL

Sándor Laura

Hogyan rajzolja le a művész Thészeusz hajóját, hogy az bárki számára felismerhető legyen? Egyáltalán honnan tudja a piruszi kikötőben sétáló ember, hogy a Minótauroszt legyőző, így Athént a krétai iga alól felszabadító hős becses járművét látja épp, és nem egy egyszerű halászhajót? Mi adja a dolgok azonosságát, mely lényegi jellemzőitől lesz valami azonos önmagával? A híres Thészeusz-paradoxonban egy gondolat-kísérlet erejéig az athéniak, mivel annyira vigyáznak a műemlék-ként tisztelt hajóra, annak minden deszkáját, kötelét és ponyváját kicserélik, amint az kicsit is elkorrodálódik. Ez a folyamatos restaurálás egészen addig tart, mígnem sok év elteltével a hajó összes elemét újakra cserélik. Vajon a hajó még mindig Thészeusz hajója, vagy az anyaga megváltoztatása miatt már egy másik?

Mi lenne abban az esetben a válaszuk, ha valaki a leselejtezett alkatrészekből az eredeti tervrajz alapján újra összerakná a hajót, és ennek köszönhetően már két hajóról kellene döntést hoznunk, melyik azonos az eredetivel? Minek köszönhetően ismerjük fel tehát a renovált vagy a rekonstruált hajót? Ez a paradoxon arra mutat rá, hogy a dolgoknak sem a képük, sem az anyaguk nem elegendő ismertető ahhoz, hogy azonosítani tudjuk őket. Valami „varázslatos többre” van szükség.

A művészet folyton a lényegre elemzi. A dolgok igazi mivoltát szeretné megragadni és ábrázolni. Vajon mitől sikeresek a régi nagy festők klasszikus portréi? Tudjuk, hogy az ember a többi fizikai létezőhöz hasonlóan szintén változik. Hatással van rá az idő, a testének anyagát képező sejtek folytonos változásban vannak. Az ember képe is mindig más, cse-csemőből agastyánná válik, és élete folyamán rengeteg módon változtathat a külsején. Természetesen csak azok az emberek ismerik fel őt, akik nap mint nap

Gondolatfossziliák, 2020

találkoznak vele, és beavatottjai a lassú változásnak. Ám akár felismerhető valaki több év múltán is, akár nem, valami lényegi dolog ugyanaz marad. Néha pedig ez a személyiségnek vagy énnak mondható létező ábrázolható is. Véleményem szerint számos festmény képes a modell személyiségének mélységeibe hatolni. A nagy megválaszolatlan kérdés az, hogy hogyan. Ezen a ponton lép a képbe az alkotó egyénisége is, és még egyet csavar a dilemmán. Továbbá a portrén kívül végtelen másik olyan művészeti téma is létezik, ami alkalmas az önkifejezésre. A művész nem utánoz, hanem átértelmez, hozzáteszi az általa bemutatott motívumhoz a saját látásmódját. Eközben viszont önmagát is értelmeznie kell. Az igazi művész és az igazi műalkotás őszinte! Nem lehet mesterkélt, művi, divatosra csinált. Ebben az esetben az alkotó kivonná a saját énjét az alkotásból. „Szép az, ami érdek nélkül tetszik” – mondja Immanuel Kant német filozófus. A művésznek tehát feladata, küldetése ön-

magához hűnek maradni. Ez így nagyon idilli, de hogyan találjuk meg magunkat?

Kisiskolás koromban a nővére sokszor kiemelte a hittanórák alkalmával, hogy Isten okkal teremtett minket olyannak, amilyenek vagyunk. Amikor a házi feladatra készítettem, bibliai jeleneteket bemutató rajzaimat nézegette, mindig megjegyezte, hogy tehetséget kaptam, amelyet megfelelően kell majd használnom felnőtt koromban, eltitkolnom pedig kifejezetten tilos. Akkor még kételkedtem ebben az összefüggésben, mert nem tudtam helyesen értelmezni. Az az ember, aki jól rajzol, hogyan lehet a többiek hasznára csupán azzal, hogy szép virágokat vagy szép embereket örökít meg? Ráadásul sokan mások is ügyesek a művészetben. A szép megjelenítésével szerezzek örömet másoknak? Nem unalmas ez egy idő után? Hasonló felszólítást fogalmaz meg a delphoi jósdá híres felirata is, mely Szókratész tanításán keresztül vált közismertté: „Ismerd meg tenmagad!” Mintha nem lenne egyértelmű az ember

Csend-Határ-Vonal, 2021

számára, hogy kik vagyunk. Ám természetes, hogy életünk során fel kell fedoznünk saját tehetségeinket, és minél többet kell tanulnunk magunkról és a világról. Talán eddigre már túl sok kérdés maradt nyitva, de a továbbiakban hasznos lesz, ha sikerült közelebb kerülnünk a lényeg és az azonosság jelentéseihez. Keressünk válaszokat Ágoston Lóránt műalkotásain!

Ágoston törökkanizsai származású, Magyarországon élő képzőművész. Csaknem két évtizede rajzol, fest, kollázsol, alkot. A zene és a tanítás is fontos mozgatói az életének. Műalkotásai két tematikát ötvöznek: olyan ember- és állatfigurákat jelenítenek meg, melyekről a konkrét portréábrázolásra, valamint az elvontabb szimbólumok álomvilágára is asszociálhatunk. Karakterei titokzatosak, olykor misztikusak, ám elrejtettségük ellenére úgy ragadják meg a figyelmünket, hogy biztosan érezzük: fontos üzenetet közvetítenek. Hírnökök ők, akik a nagyvilágba kiáltanak. A művész több inter-

júban is elmondta, hogy fő témája a határoltág és annak társfoglalmai. A határt művészi pályája eddigi állomásain széleskörűen értelmezte. A 2018 és 2020 közötti *Határ-vonal* ciklusban az államhatárral és annak korlátozó hatalmával foglalkozott. Ebből a sorozatból talán az agárképek váltak ikonikussá, a kecces vonalú, húséges bajtársak, akik a területüket őrizik. Említhetnénk a 2016–17 tájékan készült lebegő alakokat, akik a véget nem érő térben bolyonganak. A művész a tér végessége mellett az idő korlátoltságának problémáját is érintette például a 2005 és 2007 közötti *Végtelen pillanat* sorozat alkalmával, amikor családi fotókként dermesztett meg egy-egy emlékpillanatot. Egyrészt a témaválasztás az, aminek okán a művész beengedi a nézőt saját emlékeinek, őszinte gondolatainak világába. Főként, hogy mindegyik motívum esetében a kiszolgáltatottság érzésére élezi ki mondanivalóját, így sebezhetőségét sem kendőzi el. Az ember véges fizikai lény, nem lehet halhatatlan vagy mindenható. A testünk és az időnk korlátozott. Ám, ahogy a gondolatmenet végére kiderül majd, ez segíti hozzá a véges formákat az egyediséghez és talán a lényegükhöz is.

A témához zseniálisan illeszkedő, azokat még inkább kifejező anyagok és technikák a művészi mondanivaló további rétegeit tárják a néző elé. Ágoston egyik ilyen kifejezőeszköze a körvonal, mely a legtöbb műalkotásán fontos szerephez jut. Elmondása szerint célzottan, előre eltervezve egyszerűsíti a kompozícióit, a színeket, a formákat annak érdekében, hogy karaktereket, erővonalakat emeljen ki. A körvonalai, kontúrjai vajon szintén a határoltágot szimbolizálják? Az olasz *contornare* – melyből a *contorno*, vagyis körvonal származik – azt jelenti, hogy körbevesz, körülkerít. Ez a cselekedet feltételez egy koráb-

Lebegés 5, 2016

Helykereső 3, 2019

Lány kutyával, 2013

bi állapotot, amikor még minden szanaszét létezett, és része volt a mindenségnek. A kontúr ebben az esetben kivesz valamit a közből, és egyéni formát kerekít belőle, melyet méltón kiemelhet, és ezentúl őrizheti e tér határait. Talán minden vonalnak az a lényege, hogy egyszer betöltse a sorsát, és körvonal legyen belőle, hogy az egyik vége összeolvadjon a másikkal, és elhatároljon valami sajátot, ami az ő birtoka. Ám ezenkívül történik még valami. Körvonal állapotban eltűnik a vonal korábbi kezdőpontja és végpontja. Bizonyos értelemben végtelen lesz, már nem tudjuk megállapítani, hol kezdődött. Egy másik nézőpontból ez úgy is értelmezhető, hogy a végpontból egy új kezdőpont lesz, és már nem a térbeli, hanem az időbeli végtelenre kell gondolnunk úgy, mint a zenei hangsorban, melyben az alaphang összeegyeztethető az oktávval, a hangokat pedig a végtelen felé sorban játszva a dallam ciklikusan ismétlődik.

Jobban szemügyre kell vennünk a kontúrok külső és belső terét kitöltő izgalmas felületeket is. Az alkotófolyamat során Ágoston – a tervezést nem számítva – az első fázisban ezek kiképezésével foglalkozik. Kulcsfontosságú, hogy bevonja autista lányát is a „játékba”, és együtt olyan rajzos absztrakt mintázatot hoznak létre, amely már önmagában is kész alkotás, mivel erős érzelmi töl-

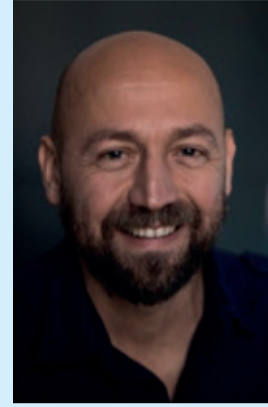
tettel bír. Szinte hieroglifáknak látom ezeket a firkaelemeket. Kíváncsi lennék rá, hogy az alkotók társítanak-e valamelyik elemhez bármilyen jelentést vagy érzetet. A nyüzsgő vonalrengeteg olykor magára a vászonra, olykor későbbi kollázsoláshoz szánt papírra kerül. Utóbbi esetében a firkatextúra és a ragasztott felületek összefolyhatnak és kiegészítik egymást, avagy egyikük a kontúrunk kívül marad, másikuk a körvonallal kiemelt alakzat húsa lesz. Ágoston kollázsanyagként régi dokumentumokat, iskolás füzeteket, különféle festett, tépett papírokat is felhasznál. Mindegyik puzzle-darab gondos gyűjtögetés, kitarató előkészület eredménye, és nem utolsósorban a művész életének egy-egy darabkája. Oly módon illeszti egymás mellé, egymás fölé őket, hogy közben kicsit saját valóját is újjáértelmezi, azzal a különbséggel, hogy alkotás közben az ember nagyobb hatalommal bír cselekedetei felett. Érdekes, hogy ezeket a képterületeket néha teljesen homogén színnel takarja le, úgy, hogy első ránézésre néha nem is látszik az alaragasztás, alárajzolás. Legtöbb esetben viszont áttetsző a fedőfestés, az utóbbi időben sárga, kék és piros. Olyan a hatásuk, mint egy selyemkendőnek, mely alól felsejlik a titok. Az alkotó viszont lezárja, lehatárolja létüket. Véleményem szerint arra szolgál, hogy a korábbi jelentésből, azt letompítva valami új jelentés születhessen. Talán így egyesül minden, és áll össze a magasztos „több”.

Mi is Ágoston Lóránt művészi mondanivalója? Az angyalok, kutyák és emberalakok után, nagyjából 2020–2021 óta madarakat ábrázol. Az ő közvetítésükkel üzeni a már kiforrott határoltóságábrázolás jelentőségét némi melankóliába csomagolva. Madárfigurái nem mozognak, már nem repülhetnek el, halottak. Az élettelen testek izgalmas formáiban keresi a szé-

pet. A madarak kontúrja néhány képen kifejezetten rajzos, nem meglepő, hogy a sorozatba tusrajzok is tartoznak. Rajtuk és a sárga háttérű műalkotásokon különösen szembeötlő a formákkal, alakzatokkal való játék. Vékony, lágy, fekete körvonalakat látunk, melyek már nem vaskosak, mint egyes korábbi sorozatok esetében. Ez a körvonal egy egyszerű vonalból kontúrrá nő, így véges formát körbeérő gesztus időbeli aktusa, egy cselekedet, amíg a művész kezével a vonalat irányítja. A rajzolás folyamatában válik a karakter végtelenné és halhatatlanná. Úgy, mint a kórus tagjainak éneke esetében, akik ugyanazt éneklék, csak más hangszínen, lehet a dallam mély vagy oktávval magasabb, ugyanarról az alaphangról kezdődnek, és végül uniszónóban zengik az összhangot. Mintha a kontúr forogna, mint egy kerék, és a vonal vége folyamatosan áthaladna a kezdőponton. Különösen azoknál a műveknél érzem a vonalak „végtelenségét”, ahol több madár látszik egymás mellett. Mintha egymás időbeli másolatai lennének, mint az egymás után következő generációk, amelyek mind ugyanarra a sorsra várnak: meghalni, de átadni valamit. Ha már nemcsak egy alak szerepel a képtérben, hanem több, az valamiféle kapcsolatot eredményez közöttük. Reagálunk egymásra, reagálunk a világra. Főnixeknek képzelem őket, akik e tanítás által lesznek halhatatlanok. Ágoston a befejezetlen kontúrok lehetőségét is kutatja. A kék-sárga festményeknél, melyekre a művész csak a madarak fejét rajzolta, megmutatkozik a vonal igazi hatalma. A háttér két színe szabályos egyenes vonal mentén találkozik, mint két világ határa. A madár teste lavírozott tus, vagyis áttetsző fekete. Anyaga okán inkább szellemre, mintsem holttestre emlékeztet. Egyes kutyás festmények előképei ennek az egyik képkeretben megszűnő, másikban folytatódó test megoldásnak. Képzletben be tud-

Vattacukor élet 1, 2012

1995-től a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola rajz-földrajz szakos hallgatója volt. 1997-ben a szegedi József Attila Tudományegyetemen végzett okleveles környezetvédőként. 2010-ben a szegedi Juhász Gyula Pedagógusképző Karon vizuális és környezetkultúra szakos tanári diplomát szerzett. 2004 óta tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének (MAOE), 2005 óta a Vajdasági Képzőművész-egyesületek Szövetségének (SULUV). 2005-ben megkapta a párizsi Cité Internationale des Arts ösztöndíját. Több verseskönyvet illusztrált, köztéri műalkotások elkészítésében vett részt, kísérleti filmeket készített. Alkotói tevékenységgel főiskolás kora óta foglalkozik, rendszeresen állít ki önállóan és csoportosan is. Rendszeresen részt vesz nyári alkotóműhelyek szervezésében és munkájában, valamint tanulmányutakon otthon és külföldön. Fontos feladatának tartja, hogy alkotásai és tanítása révén közelebb hozza az embereket a műalkotásokhoz, a művészetek szeretetéhez, élvezetéhez.

DÍJAK:

- 2017 Szeged Város Alkotói Díja
- 2015 Az Accademia d'Ungheria in Roma ösztöndíja
- 2015 XXV. Szegedi Rajzpedagógus Tárlat, Szeged Város Díja
- 2013 XXIII. Szegedi Rajzpedagógus Tárlat, különdíj
- 2012 XIV. Táblaképfestészeti Biennálé, különdíj, Szeged
- 2011 Olaf-díj, Bácskossuthfalva, Szerbia
- 2011 XXI. Szegedi Rajzpedagógus Tárlat, a pedagógusok szakszervezete városi és körzeti bizottságának díja
- 2010 Szeged Város Alkotói Díja
- 2006 XVI. Szegedi Rajzpedagógus Tárlat, Szeged Város Díja
- 2005 A párizsi Cité Internationale des Arts ösztöndíja
- 2005 Szeged Város Pályakezdői Díja

juk fejezni a formát. A vásznon viszont fokozatos elhalványítást és eltűnést látunk. „Nem vagyok itt, sem máshol. Mégis megtalálász bárhol” – írja Ágoston az egyik dalában. A madár itt sem élő, sem holt, hanem szimbólum. Egy mitológiai isten is lehetne, aki egy halandó állat képét felöltve segíti a hőst küldetésében. Mi Ágoston művészi küldetése?

Maga a közlés. Életének tanulságait rejtja a képeinek rétegei közé, és mint egy tanár, úgy próbálja széthinteni a világban. A végére pedig még egy tanulság: az adja a műalkotások és az életünk, a világ szépségét is, ha rátalálunk a dolgok lényegére. A lényeg az, ami szép, mert fontos. Az adja a dolgok legalapvetőbb jellemzőjét, ami az önazonosságukért felelős.

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Antalovics Péter** (1993) költő, újságíró (Kupuszina)
- Bárkányi Ildikó** (1958) néprajzkutató (Szeged)
- Brenner János** (1985) szerkesztő-tanár (Újvidék–Szabadka)
- Csik Mónika** (1978) költő, író (Szabadka)
- Dancs Szabolcs** (1974) költő, író (Budapest)
- Fekete J. József** (1957) író, kritikus (Zombor)
- Géber László** (1959) költő, esszéíró (Újvidék)
- Horváth-Militicsi Viola** (2007), a szabadkai Kosztolányi Dezső Tehetséggyonozó Gimnázium tanulója (Szabadka)
- Jódal Rózsa** (1939) író (Újvidék)
- Jovánovity Patyerek Réka** (1996) kritikus, tanár (Óbecse–Szabadka)
- Kis Kinga** (2003), a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar média és kommunikáció szakos hallgatója (Szabadka)
- Kolter László** (2003), a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar hallgatója (Szabadka)
- Lódi Gabriella** (1978) tanár (Topolya)
- Madár Anikó** (1984) újságíró, szerkesztő (Újvidék)
- Mihályi Katalin** (1961) újságíró, szerkesztő (Szabadka)
- Mirnicz Zsuzsa** (1940) író (Szabadka–Budapest)
- Pálfi Anita** (1995) könyvtáros (Szabadka)
- Sándor Laura** (1990) képzőművész, tanár (Szabadka)
- Silling István** (1950) néprajzkutató (Kupuszina)
- Vajda Noa Pálma** (2005), a szabadkai Kosztolányi Dezső Tehetséggyonozó Gimnázium tanulója (Bácsfeketehegy)
- Zvekán Péter** (1985) műsorvezető, újságíró (Szabadka)

Lapszámunkat Ágoston Lóránt alkotásaival illusztráltuk.

ESTIKE

Mirnics Zsuzsa

Édesanyám emlékére

Még ki sem zárta a kaput, Bálint már zörgetett.

Szerda volt, a falu főterén piac, így volt ez ebben a faluban, amióta világ a világ.

– Nyitom! – szedte a lábát az idős nő, de vissza kellett lépnie a pénztárcáért.

– Hozzak valamit odalentről? – kiáltott be Bálint, bár kérdés nélkül is tudta a dolgát. Amióta az asszonyt a szíve nehezen vitte le-fel a domboldalon, ő szerezte be számára a hetipiacon, ami a sarki kis boltban nem volt kapható.

– Egy tábla csokoládét, tudod, azt a lila csomagolásost, másik nem kell, meg negyed kiló darált mákot, meg egy kiló banántot. Az újságot meg tudod.

Bálint elmosolyodott.

– Tudom, tudom... – válaszolt a mosolyra az asszony: nem sikerült rászoknia néhány kifejezésre, a banán neki banánt volt, a méz meszet, a Mexikó Mehikó. „Nekem így is jó – mondta végül lemondóan –, aki akarja, megérti!”

Leszámolta Bálint nagy tenyerébe a pénzt. Kora ellenére mindennek pontosan tudta az árát, de rátett még egy ötszázast.

– Ha valami megdrágult, vagy ha a banánt több lenne.

Mire Bálint kikarikázott a közből, már hárman álltak Róza körül. Az éjszakai eseményeket kezdték mesélni, és csodálkoztak, hogy Róza nem hallott semmit. Pedig mekkora volt a zshivaj, a kiabálás!

Róza szép kontyos fejét ingatta igenlésként is, tagadásként is, és gondolatban, mintegy magyarázatként, nyomban elhelyezte magát az éjszakában: nem sokkal éjfél előtt meghúzta a butykost, merthogy mostanában éjjelente ahhoz nyúl egy kis segítségért, ha rátör az álmatlanság. „Még mindig jobb, mint a dilibogyó” – döntötte el egyszer az éjszakai sötétséggel viaskodva, s töltött egy kis baracknedűt a fityókba, amit aztán hajnalig el is szopogatott. „Néha, néha, csak ha muszáj” – nyugtatta meg lányát a telefonban.

– Aztán mit történt? – kérdezte, mire egymás szavába vágva, zajongva tállalta az utca megbecsült matrónájának az éjszakai csendéletet Kovácsné, a nagyhangú Juci, Somogyi Maris, a pletykás özvegy, Bogár Zsófi, a bicegő boltos és a kikapós Galambos Etus. Futott oda Magyar Dorina, a kotnyeles fruska, és közejük állt Mészáros Andris is, aki ősei foglalkozására és nevére rácsáfolva, nem mészáros volt, hanem tévészerező.

Róza asszonynak nem kis megerőltetésébe került, míg kihámozta, miről maradt le az éjjel. A keskeny köz közepén lakó Jani jóval éjfél után kapatosan fordult be az utcába, pedig szegény anyja már nyolc után elkezdte várni, hogy becsukja éjszakára a galamboknál padlásajtót, ahova újabban beszokott a macska. És izgult azért is, mert Janinak nem szabad innia, attól felforr az agya. S olyankor nem tudja, mit csinál.

A sarkon befordulva Jani már a kutyák zenekarától kísérvé énekelte teli torokból a vak ember nótáját: *Csak egy kislány van a világon*. Részegen bukácsolt, fel sem tudott volna menni a dombra, ha nem támogatja egy nőcske.

– Támogatta! Az sem volt józan. Megereje sem éppen lehetett, mert olyan kicsi volt, hogy Jani hónaljáig ért.

(– *Ha már ennyien látták, elég sokan ébren lehetettek* – gondolta csak úgy magának Róza asszony.)

– Terus néni kinn várta őket a kapuban, hálóingben, leengedett hajjal – vette el mindenkitől a szót, s vágott volna az események közepébe Dorina, a kotnyeles, mert csak így tudott magának szólásjogot kiharcolni.

– Ne beszélj hülyeséget! – fojtotta belé a szót Etus. – Terus csak a végén nyitotta ki a kaput!

– Ki sem jött az utcára! Az udvarból kiabált, úgy veszekedtek!

– Márpedig ez nem igaz! – torkolt le mindenkit Kovácsné, a nagyhangú Juci. – A két szememmel láttam az utcán.

Leragadtak. Nagy hangzavar kerekedett: kint vagy bent?

Róza asszony arra gondolt, ennek egyhamar nem lesz vége, s azt fontolgatta, hogy bemegy. Ám a sarkon befordult a piacról meg a péktől cipekedő Terus. Azon nyomban csend lett, majd hangtompítóra kapcsolt mindenki, így, még mielőtt Terus közel ért volna, Róza asszony megtudhatta: Janinak tisztára elment az esze, felszedett a kocsmában egy kis nőcskét, hazavezette, vagyis inkább a nő vezette Janit, be akartak menni, de a kapu zárva volt. Jani előbb a kulcsot kereste, de nem volt fenn a falon, erre kiabálni kezdett: Anyám, nyissa ki, meghoztam a legszebb, a legdrágább nőt, ő lesz a feleségem, vagy felkötöm magam! Terus nem engedte be tökrészig fiát, még a vaskallantyút is ráfordította a kapura, Jani meg döntötte. Nagy felfordulás lett! Jani azt ordította: Nyissa ki! Engedjen be! Nyissa ki, mert ha nem, vér fog folyni! – Az ám – kiáltotta az udvarból a természetes Terus –, de a te véred, te munkakerülő, naplopó, söröshordó! Majd adok én neked kocsmát meg fenyegetést, neked is, meg ennek a kis ribancnak is! – azal hirtelen felrántotta a vaskaput, s előretolta maga előtt a vasvillát. Ettől a ki tudja, honnan jött, de nem a faluból való kis nő megijedt, és azt kiabálta: Hova hoztál, te Jani? Nem ezt ígerted! Megvesztél? Normálisak vagytok ti?! S jobbnak látta felkötni a nyúlciptőt. Jani támasz nélkül maradt, belépett ugyan még a kapun, de ott összebicsaklott, s azon nyomban elaludt. Az anyja – állítólag – kihozta a subát, betakarta, s Jani – állítólag – még mindig ott húzza a lóbórt.

Lehetetlen volt nem érezni az általános zavart, amikor a terebélyes Terus a csoporthoz ért.

– Hallották az éjszakai vitát? – kérdezte Róza asszonyhoz fordulva szelíden, sután.

– Dehogy! – felelte visszafogottan a nagyhangú Juci. – Az éjszaka alvásra való.

– Úgy igaz! – helyeselt Zsófi, s bólogatott hozzá Maris és Dorina, sőt Andris, a tévészerező is. – Nem volt semmi érdemes a tévén, meg olyan késő fáradt is az ember, aludt már mindenki.

– Jó alvókája van itt minden szomszédnak – mondta Róza, s nyugtatón Terus karjára tette kicsi kezét. A csoport kezdett szétszéledni.

Ketten maradtak.

– Bálintot várnám, biztos hoz banántot a piacról.

– Én is azt vettem! Nézze, milyen szép! – nyitotta szét a szatyrárt Terus.

Kicsit még beszélgettek a piaci árakról, a köszörűsről, aki ma nem jött ki a piacra, a felhozatalról, az időjárásról. Az éjszakai csendeletről nem esett szó. De amikor már Róza indulóban volt befelé, utána szóló hang:

– Róza néni, beszélne a fiam fejével?

Róza nézte, nézte, tán egy egész picit el is elmosolyodott.

– Ebéd után átmegegyek.

Estefelé derűsen ült ki az udvarban a meggyfája alá, az ura ácsolta padra. Banántot majszolt, és apró darabkákat tördelt a lila csomagolásos csokoládéból. Jani ügyében megtette, amit lehetett, s ettől jókedvre derült. Élvezte az estike kibontakozó illatát, a királypálca, legényrózsák, büdöskék, a sárgaviolák látványát; lerúgta a papucsát, hogy talpát simogattassa az előző nap rövidre kaszált, selymes fűvel. Negyvenkét éve élt ebben a házban, húsz éve készült a pad, melyre naponta kiült emlékezni, amióta szétszéledtek gyerekek, s amióta István is örökre távozott.

Az utcáról ismerős gyerekkocsi-nyikorgás hallatszott: Margit tolt a ol-tásra az unokáját. Nem köszönt be, Róza nem is bánta, most nem örült volna, ha megszokad puha, emlékező hangulata. De Margitról mégis eszébe jutott, hogy három évvel ezelőtt micsoda viharok dúltak a köz végén. A tizenhat éves Xénia szakácsnak készült a közeli kisváros inasiskolájában, minden nap utazott, reggel korán ment, este későn, majd még később járt haza. Egy idő múlva gömbölyödni kezdett, s Róza észrevételére Margit azt felelte: nincs azon csodálnivaló, jó falatokhoz jut az éttermek konyháin, a gyakorlatokon, nem tud ellenállni. Családi vonás is a kövérség, az apja is derék, nézzen Róza órá, ő is vastag, meg a szakácsnők előbb-utóbb mind elhíznak.

Ám idővel, és nem is sokára csak kiderült, hogy Xénia nem csak a jó falatoktól vastagodik. De akkor már nem lehetett segíteni. Hiába pofozta Margit a lányt az orvoshoz menet utcahószszat, hiába cibálta a haját, verte, rugdosta, s hiába zokogott a lány: *anyám, ne bántsd, nem tehetek róla, megteszek mindent, csak ne verj, fáj!* – már nem volt segítség. Sem a falusi, sem a városi doktor, sem szülésznő, sem nőgyógyász, de még csak zuganyalcsinálók sem vállalták, hogy Xéniát megszabadítsák terhétől. Késő volt, már a babakelengyéről kellett volna gondoskodni. S attól kezdve még jobban hallhatta és hallgatta is az átkozódásokat, ajtócsapkodásokat, zokogásokat, könyörgéseket Kovácsné, a nagyhangú Juci, Somogyi Maris, a pletykás özvegy, Bogár Zsófi, a bicegő boltos, a kikapós Galambos Etus, Magyar Dorina, a kotnyeles fruska, sőt Mészáros Andris, a tévészerező is. Xénia többé nem ment iskolába, sőt az utcára sem, csak az anyja káromkodását, átkozódását, mocskolódását, üvöltözését és a lány zokogását, könyörgését hallhatták a környék lakói.

– Majdcsak abbahagyja – remélték az emberek, s azok, akik kezdetben a lányon voltak megbotránkozva, mind-

jobban megszólták az anyját. Állapotos vagy sem, mégiscsak az ő lánya! Mi lesz, ha nyomorékra veri? Baja eshet a babának is! Az átkok és a verések csak szüntek, Róza ezért egy vasárnap délelőtt csinos kontyba fésülte gazdag haját, puha papucs helyett bebújtatta lábát lakkszandáljába, vállára terítette azt a kendőt, amelyet Margit mindig megcsodált. S elindult a köz másik végére.

Azt találta, amit várt: egy kisírt szemű, terhes fiatal nőt és egy csapkodó, dühös asszonyt.

– Leülhetek? – kérdezte Róza halalkan, s választ nem várva letette magát az első székre.

– Mondd meg nekem te, Margit, jó anyának tartod magad?

Margit úgy meghökkent, hogy kezében lévő bögréből kilötytente a tej.

– Ezt meg mért kérdi? – támadt Rózára. – Mindene megvan, etetem, öltöztetem, iskolába járatom, nem kell itthon dolgoznia semmit, csak tanuljon! Úgy hálálja meg, hogy tizenhat éves korában szül nekem egy zabit?!

– Látod, hallod te magadat? Miket csinálsz nap mint nap?

– De ez a nagy szégyen! Tizenhat éves! – hajtogatta Margit.

– Te sem voltál sokkal több, amikor Xénia született! – szakította meg Róza asszonyt.

– De én már férjnél voltam!

– Mert az apád kényszerítette a fiút, hogy elvegyen.

Margit meghökkent, vörös lett az arca, mint a cékla, amit éppen hámozni készült.

– Még ti is elrendezhetitek. Csak most más lenne a dolgod.

S Róza asszony a maga csendes módján, miközben Xénia a belső szobában fülelt, elsorolta észrevételeit. Aminek az volt a lényege, hogy a Margit is felelős, szabadjára engedte a lányt, hiszen sosem tudta, hol van, kik a barátai, mit csinál, hogyan tanul. Pedig lett volna rá ideje, nem dolgozik sehol. Senki sem ült és pletykált annyit a ház előtt, a kispadon, mint Margit.

Róza csak sorolta, Margit meg csak hámozta a céklát.

– Hát én megmondtam, ami a szíven van – fejezte be végül, és felállt. – Értem én, hogy szégyen, persze hogy szégyen, de még nagyobb szégyen, hogy nem törődsz most sem velem, amikor bajban van. Ne verd azt a lányt, ha nem akarod, hogy nyomorék vagy gyengeelméjű unokát szüljön! Hagyd abba ezt a cirkuszt!

Már a kapunál járt, amikor az őt kikísérő Margitnak azt mondta:

– Ha még egyszer megvered, istenemre mondom, feljelentelek kiskorú bántalmazása miatt. S akkor megnézheted magad!

Több üvöltözés nem volt a közben.

– Róza néni, mit mondott Terusnak, hogy véget ért a céccó? – kérdezték az ismerősök.

– Megjósoltam, hogy szép szőke kis unokája születik, akit nagyon fog szeretni.

Úgy lett. Bájos a kislány, és szőke is, bár Rózának fogalma sincs, hogy mosta volna ki magát, ha történetesen fekete hajú kisfiú születik.

H. Militicsi Viola

Cím nélkül

Anya, ma az udvaron felfelé dobáltam a pöttyös labdám.
Azt akartam, hogy olyan magasra szálljon, hogy elérje
a kábelt, amely áthalad a kert felett.
Figyeltem, ahogy repül, ahogy én reptetem,
és anya, egy pillanatra elképzeltem,
hogy én vagyok a labda,
hogy egy furcsa erő szárnyakat ad,
és a gravitáció, habár csak egy kis időre,
de nem szorít le a földre.

És anya, a kutyával is játszottam.
Futottam és ugráltam,
szeretettel árasztottam el azt az állatot,
és ő is boldognak tűnt,
farkát csóválta, és velem szaladt.
Fürkészsze figyelte kicsi kezem, benne a teniszlabdát,
és én nevét kiáltva elhajítottam neki azt,
Ő pedig – most először, anya – visszahozta.

Anya, ma valaki azt mondta, hogy szeret.
Nem te voltál az, vagy apa,
hanem egy barát, aki iránt én többet érzek.
Anya, ő nem úgy gondol rám, ahogy én rá, mit tegyek?
Mikor átsétáltam vele a város terén,
és kezünk egy pillanatra összeért,
nevezz önzőnek, de azt akartam, hogy csak rám tudjon gondolni.
Viszont, anya, mi van, ha a szeretetem egy nehéz súly,
melybe beleszakad az ember, ha cipelni meri?

Anya, ma kiszöktem a hotelszobából.
Ne aggódj, *vele* voltam.
Felmentünk az egyik épület tetejére,
összecsukott napágyakat kerülgettünk a sötétben,
és anya, nem félttem, hogy elessek,
mert, képzeld, fogta a kezemet,
szorosán, és csak húzott tovább az éjbe.
Anya, nem tudtam elbúcsúzni tőle.

Anya, ma, mikor átkeltem az úton,
egy száguldó kocsit majdnem elütött.
Magam előtt láttam a holttestem,
elsterülve, vérben úszva az úttesten,
láttam a szirénákat, a zörgő hordágyat,
a dugót, amit a baleset okozta,
aztán az élet ment tovább, anya.
Körbenéztem és átszaladtam.
A beton sima volt alattam,
és sebesen dobogó szívvel
hálát adtam az égnek,
amiért nem haltam még meg.

Anya, az istenért, olvasod a leveleimet?
Vagy csak én igyekszek, naivan,
azt gondolva, hogy számítanak neked?
Anya, azóta iskolát váltottam végre,
véget vetve a sokévnnyi szenvedésnek,
és a kutya sem él már,
a hóban melléfagyva találtam a kopott teniszlabdát.
Azóta elmondtam oly sok mindenkinek, hogy szeretem,
és annyiszor fogtam emberek kezét.
De *vele* nem beszélek már,
hidd el, azóta minden nyár ugyanúgy telik.
Anya, most már figyelmetlenül lépek az útra,
már úgymint mindegy,
mert aminek jönnie kell, az jönni fog.

Anya, ez az utolsó levelem.
Gondoltam, leírom, hogy unalmamban
újra dobálni kezdtem a pöttyös labdám.
És ma elérte a fekete kábelt,
magasabbra is szállt, és fennakadt az öreg diófán.
Aztán nem jött le többet.
Anya, félek.
Mert mi van, ha egy nap, amikor pattanások helyett
majd ráncok aggasztanak,
én nem emlékszem majd a kutya nevére,
vagy egy olyan egyszerű szóra, mint „szeretlek”,
vagy az ő nevetésére, ahogy ültünk a medencék mellett?
Mi lesz, ha a szívem nem ver többé olyan gyorsan,
ha megtörténik egy-egy „majdnem”?
Anya, mi lesz, ha elfelejtem, milyen magasan futott az a kábel?
Ha nem emlékszem majd arra, mennyire
nehéz volt feldobni azt a labdát?

Istenem, mi lesz, ha egyszer nem tudom felidézni anya arcát?

Vajda Noa Pálma

a tenger

kopasz tatinak

túr még a tenger,
ahogyan te mondtad. szeretném hallani
szádból e szavakat.
nem a papírról, amit
meghagytál az utókornak azért,
hogy később tudjanak rólad.
sokat tettél, hogy a tenger kékje el ne tűnjön,
de ki fog tenni azért, hogy sarjaink számára is,
évszázadok múlva is tündököljön?
nehéz a szó, s a légzés lassul.
nem tudom, mivel társul e fájdalom,
hogy a kezed már tizennégy éve nem foghatom.
de bízik benne, hogy e metaforát
csak figyelmeztetésképp vetted lapodra.
tennünk kell azért, hogy ne vessen vissza
a tenger minket mérges tekintetével
a habokból a kőpartra.
merre haladunk, milyen úton,
nem tudhatjuk.
fejünk felemelve turakodunk
előre, csak előre.
saját érdekeinket nézve
nem gondolunk a jövőre.
segíts, hogy hiányod tanítson meg minket
minden emberi dologra,
ami benned megvolt.
sajnálom, hogy elmentél.
annyi mindent szeretnék még tudni a világról.
és rólad.
mit, hogyan, miért, és legfőképpen,
mi vezetett el téged oda,
amikor a csúcson voltál.
megmutattad, hogy a mély tengerből is fel lehet
törni.
csodállak. a mai napig.
szavaid iszom.
tudásod irigylem.
azt a mértékességet, amit mindig
magaddal hordoztál.
és nem szégyellted, aki vagy.
ami vagy.
nem sodródottál az árral.
hiányzol,
és a kín mindennap leválaszt egy
picike darabot a szívemből.
ugyanakkor vissza is tesz.
a tengered visszamossa.
hátrahagyott verseiddel,
gondolataiddal,
bölcsségeddel
és a világ iránti szereteteddel.
víz vagy számomra,
és szomszédok.
a víz az ember lételeme.
nem maradunk fenn nélküle,
de pocsékoljuk, károsítjuk.
ő meg csak túri, túri az emberiséget.
lehet, egy nap víz sem lesz.
ezt a nélkülözést még nem ismerem,
de te is pótolhatatlan vagy számomra,
mint a végeláthatatlan víz,
mint a tenger.

Dancs Szabolcs

résen át

figyeld a résen át a tájat,
a nyers vidék fényeit, foltját:
kapcsold a végső hírcsatornád –
figyeld, a táj ahogy kifárad

figyeld a résen át
a könnyű lankák, ártatlan lejtők
rejtett fordulóiban a feldől
roncsokat: utakra tévedt
foltokat s lidércet
figyeld csak

figyeld a résen: látsz-e mást ott?
ártatlan lejtőt, könnyű lankát?
a nyers vidéken úgy haladj át,
figyeld a rezzenő fényt, füvet,
lapít bennük a rémület –

ez lesz utolsó híradásod

minden élet félbehagyott

minden élet félbehagyott –
látod magad az időtlen
nem érkező eljövőben:
lankadt szíved hogy vánszorog,
mintha várnák jobb városok –
látod magad – mégse vagy ott:
minden élet félbehagyott –
lüktet benne még a kezdet,
s ő nem lüktet már, de reszket,
te is maradsz mind, aki vagy,
tenni, teremteni fiad
nem látod, mert mégse vagy ott:
minden élet félbehagyott –

utolsó stációk

hiába vettem fel legszebb kockás zakómat,
ő nem jött el,
mondják,
ruhája sincsen hasonló alkalomra

körbeáll vendég, moderátor:
szívem kalapál, kalapácsol,
pontosan tudom, mit is cselekszem

feszülő csendben,
a mikrofon előtt,
mintha kérdené,
miért hagyták el őt

pedig ő nem jött,

közben a vendég
szemében látjuk
az elárvult emelvényt

alatta egy hoszteszt:
ki tudja, kit sirat?
elárvult teremtest?
anyát? engem? fiat?

„mindegy is, bármi történt:
három napig legyen
hír egy közösségi felületen!”

A FERENCSEK JELENLÉTE SZABADKA VÁROSÁBAN

Pálfi Anita

II.

A szabadkai Ferencesek templomának könyvtártörténeti elemzése

Habár meglehetősen sok történelmi adattal rendelkezünk a szabadkai Ferencesek temploma építéséről és fejlődéséről évszázadokon keresztül, mégis a könyvtáráról a máig napig keveset tudunk. A könyvtár könyvvállományának a rendezése és katalogizálása ugyanis még mindig folyamatban van. Ha a ferences rend történeti adatait vesszük alapul, néhány alapvető kérdésre választ kaphatunk, hogy körülbelül mikor és miért alapították e könyvtárt, ám e kutatási terület eredményeiről valóban keveset lehet tudni, így főleg a 20. században írt könyvekből vagyunk kénytelenek következtetéseket levonni. Andrija Matić kutató szerint a Szabadkai Ferences Rendház a működése alatt különleges, értékes könyvgyűjteményt őrzött meg, ahol ősnymtatványokkal, kéziratokkal, valamint ismertebb, legújabb teológiai és más irodalmi művekkel is találkozhatunk. „A kiállított kötetek irányt mutatnak azon világ felé, ahol megmeríthetjük az irodalom bővizű folyamában.”¹

1593-ban Valladolidban a ferencesek általános közgyűlése olyan rendeletet hozott meg, mely szerint minden kolostorban/templomban annyi könyv kell, hogy a polcokon legyen, amennyire szükségük van a prédikátoroknak és a ferences iskolák tanárainak. A meghozott rendelet biztosította a megfelelő könyvek és kéziratok számát az intézményekben, mely gyűjtemény mindenki számára immáron elérhetővé vált. A munkahely és lakhely változtatása többé már nem szabályozta őket könyveik válogatásakor.²

Ha azt a tényt vesszük figyelembe, hogy a ferencesek a 17. században kezdtek el ezeken a területeken lekipásztorkodni, valamint az itt élő népek segítségével foglalkozni, feltételezhetjük, hogy a szabadkai Ferencesek temploma könyvtárának megalakulása is ekkor vetődött fel. A templom levéltárában megtalálható Blaško H. Vojnić 1958-ban írt jelentése, amelyben az akkori gvardián (rendfőnök) a következőket írta: A könyvtár 1692-ben alakult meg, ám a könyvvállományáról csak 1754-ből származó leltár maradt fenn. Összesen 3000 példányból álló állományról számoltak be, melyek között kézirat nem volt található.³ A könyvek többsége teológiai vonatkozású, és általában vallási témákról szóltak, amire nagymértékben kihatott az ott tevékenykedő atyák igénye és ízlése is. A könyvtár alapítója Zavodcki Dániel gvardián volt, akinek köszönhetjük az állomány teljes mértékű rendszerezését is. Paškal Cvekan *A szabadkai ferences kolostor és templom* című könyvében a következőket írja: az első írott katalógus a szabadkai ferences könyvtárról 1751-ben készült el, és kizárólag a lelkészi missziók el látásához szükséges könyveket tartalmazta. Az állomány természetesen évről évre növekedett, különösen, amikor erkölcsi és filozófiai tanulmányok folytak az iskola keretein belül. A könyvtár állománya kulturális és történelmi kiadványokkal gazdagodott.

Régi és ritka könyvek gyűjteménye a 16. és a 17. századból

A Valladolidban meghozott határozat sikeres beteljesedésének köszönhetően a szabadkai Ferencesek templomának könyvvállománya is folyamatosan gyarapodni tudott az évek során, rendkívül nagy hagyományörző és kulturális értékeket közvetítve Szabadka kulturális szférájában. A ferencesek könyvtára a jelenkor számára számos régi nyomtatványt és új könyvet, illetve folyóiratot őrzött meg. A 10.000 könyvből álló könyvvállományt hét osztályra osztották fel: 1. A 16. századból származó régi és ritka könyvek külföldi gyűjteménye; 2. A 17. századból származó könyvek külföldi gyűjteménye; 3. A 18. századból származó könyvek külföldi gyűjteménye; 4. A 19. századból származó könyvek külföldi gyűjteménye; 5. A 20. századból származó könyvek külföldi gyűjteménye; 6. A régi és ritka könyvek horvát nyelvű gyűjteménye 1850-ig; valamint 7. A régi és ritka könyvek magyar nyelvű gyűjteménye 1850-ig. Habár a könyvtárban található legrégebbi könyvek a 15. század végéről, a 16–17. századból valók, kétségtelen, hogy a szabadkai Ferencesek templomának könyvtára a 17. század közepén alakult meg, amikor is a társadalmi viszonyok helyreálltak, és a templomban megépültek azon helyiségek, amelyek biztosítani tudták a könyvtár rendületlen működését.

A könyvtár a mai épület északi szárnyában helyezkedik el, egy meglehetősen nagy méretű szoba szolgál otthonaként. A könyveket fából készült stabil könyvespolcokon tárolják, a szoba mikroklímája tökéletesen megfelel a régi és ritka könyvek megőrzésére. A helyiség időnként fűtött, a szobába beérkező fényt az ablakokon lévő hosszú függönyök szabályozzák, hiányzik azonban a tűzjelző berendezés. A könyvtár látogatása korlátozott. Elhelyezkedése miatt igen nehezen közelíthető meg a templomba érkező hívők, kutatók számára, ugyanis a kolostorban lakó barátok számára alakították ki, így a kutatni kívánó személyek csak meghatározott időre, külön engedéllyel vehetik igénybe a ferencesek által megőrzött könyvtár gazdag állományát.

A 2000-es években a Szabadkai Városi Könyvtár munkatársai foglalkoztak a könyvtár állományának leltározásával és katalogizálásával, 2015-ben a Szent Cirill és Metód horvát Ferenc-rendi rendtartomány vette át a város legrégebbi könyvtárállományának digitalizálását. 2015 nyarán a hét gyűjtemény közül háromnak az állományát sikerült katalogizálniuk: a 16. századból származó régi és ritka könyvek külföldi gyűjteményét; a 17. századból származó könyvek külföldi gyűjteményét; valamint a 18. századból származó könyvek gyűjteményét. A leltározás közben több olyan könyvre is rábukkantak, amely rendkívül sérült állapotban volt, éppen ezért ezeket sürgősen konzerválni, illetve restaurálni kellett szakemberek segítségével.⁴

A ferences kolostor könyvtára, mint ahogyan azt már említettük, zárt a nyilvánosság számára, valamint nincs

örökségi könyvtári státusza sem. Napjainkban is munkálatok folynak, hogy az egész állományt, melyet a szabadkai ferencesek biztosítanak, leltárba vegyék és katalogizálják, a legértékesebb műveket pedig digitalizálják. A tervek megvalósítása nem lehetetlen, a felsoroltak teljesítésével pedig megvalósulnának azok az elsődleges lépések, melyekkel közkönyvtári és örökségi könyvtárral rendelkezhetne Szabadka városa a Szabadkai Városi Könyvtár mellett.

A tanulmány következő részében olyan 16. és 17. században íródott könyveket sorolunk fel, amelyek vagy kizárólag a szabadkai ferences könyvtárban találhatóak meg, vagy pedig példányszámukból igen kevés őrződött meg világszerte, és régiségük, egyediségük emiatt külön figyelmet érdemel.

1. Pars hyemali: Pomerium Sermonum De Sanctis.

A legrégebbi könyve a szabadkai ferences könyvtárnak, 1502–1504-ből való. A német Hagenau városában nyomtatták, latin nyelvű prédikációk találhatóak benne, melyeket Pelbartus de Themeswar állított össze. Olyan prédikációk gyűjteménye, melyeket a papok használtak lelkészi és pasztorális tevékenységükhöz. A Biblia horvát nyelvű változatát a 19. század első felében, 1831-ben fordították le, és nyomtatták ki Budán, előzőleg latin és német nyelvű Bibliákat olvastak. A könyv két részre oszlik – Pars aestivalis és Pars hyemalis: Pomerium Sermonum De Sanctis. A könyvnek kartonba fűzött bőrgerince van, sajnos a férgectől és a nedvességtől sérült állapotban található.

2. Titus Livius: Titi Livii Patavini Decadum XIII. Epitome. – Lugduni: apud Seb. Gryphium.

Titus Livius műve úgyszintén az itt található legrégebbi könyvek listáját gyarapítja. 1542-ben nyomtatták Lugduniban. Fába kötött, velinnel áthúzott ornamentummal és fémkapcsokkal díszített.

3. Ludovicus Granatensis: Dux peccatorum Ludovici Granatensis: opusculum valdepium, in duos libros distributum, quo peccatores a via vitiorum & perditionis ad regiam virtutum ac salutis aeternae viam perducuntur per Michaellem ab Isselt lingua Italica in Latinam antea conversum & nunc recognitum.

1590-ben nyomtatták Kölnben. A gyakorlati és elméleti teológiai kérdésekkel foglalkozik.

4. Biblia Sacra Vulgatae Editionis: Sixti Qvinti Pontificis Maximi Ivssv Recognita, atque in lucem edi-

ta: In Dvos Tomos Divisa, ad vniuscuiusque commodum.

E példánya a Bibliának csak a szabadkai Ferencesek templomának könyvtárában található meg. 1669-ben nyomtatták Lugudinumban. Tomus primus és Tomus secundus részekből áll, melyek az évek során szerencsére jól megőrződtek.

5. Biblia Sacra vulgatae editionis: Sixti V. Pont. M. Iussu recognita, et Clementis VIII. auctoritate edita.

A második Biblia a 17. századi állományból. Szintén csak Szabadkán őrződött meg, 1647-ben nyomtatták Kölnben, kemény kartonba kötött, bőrrel áthúzott, fémkapcsokkal teli. Sajnos sokkal rosszabb állapotban van az előbb említett Bibliánál.

6. Szent Biblia: melyet az egész keresztyénségben be-vött régi deák bőrtűből magyarra fordította a Jézus-alatt vitézkedő társaság-béli nagy-szombati Káldi György pap.

Ahogy neve is mondja, magyar nyelvű Bibliáról van szó, melyet 1626-ban nyomtattak Bécsben. Bőrrel áthúzott, ornamentumokkal és fémkapcsokkal díszített. Összesen három példány őrződött meg belőle.

7. Thomas Aquinas, sanctus: Sancti Thomae Aquinatis ... in omnes D. Pauli Apostoli epistolas commentaria.

A könyv szerzője, Aquinói Szent Tamás a keresztyén skolasztika egyik legismertebb filozófusa, olasz dominikánus, filozófus és teológus. A kötetet 1689-ben nyomtatták Lugudinumban. Aquinói Szent Tamás főleg a Biblia magyarázatára készítette e munkáját, azon belül az Újszövetség és levelek interpretálására. A szabadkai példány kemény kartonba kötött, bőrrel áthúzott, és jól megőrzött állapotban található meg a könyvtár polcain.

A felsoroltak csak töredékét képezik a szabadkai Ferencesek temploma gazdag régi és ritka könyvek gyűjteményének. Mindenképpen megállapítható, hogy a bemutatott könyvek, melyek főleg szakrális, teológiai témában íródtak, a barátoknak köszönhetően jól megőrződtek, és kimagasló a kulturális értékük. Szakmai feldolgozásuk, katalogizálásuk, valamint az utókor számára való megőrzésük, azaz digitalizálásuk igazi kihívást jelent. A felsorolt valós tényezők miatt e tanulmány elsődleges célja a figyelemfelhívás és a kutatók érdeklődésének felkeltése a szabadkai Ferencesek templomának könyvtára iránt, mely kulcsfontosságú kultúrépítő és közvetítő szerepe miatt mindenképp több odafigyelést igényel a jövőben.

¹ Matić, A. (2001). *Franjevačka prisutnost u Subotici – Ferencesek Szabadkán*. Franjevački samostan u Subotici. Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“, Subotica, 39.

² Stojsko, Z. (2013). *Knjižnica franjevačkog samostana u Čakovcu*. Diplomski rad, Zagreb, 15.

³ E dokumentum, mely 1958. február 16-án született meg, a szabadkai Ferencesek temploma akkori gvardiánjának kezéből származik. Az okirat a szabadkai Ferencesek temploma archívumában található meg.

⁴ Lokmer, J. (2015). *Zbirka Strane rijetke knjige XVII. stoljeća u knjižnici Franjevačkog samostana u Subotici*. Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda. Franjevački samostan u subotici, Zagreb, 3–4.

KÉPES VISELETSZÓTÁR

Silling István: *Kupuszinai népviselet*. Forum Könyvkiadó Intézet, 2023

Silling István, a nyugat-bácskai nyelvjárások és népelet avatott kutatója új összefoglalással jelentkezett, melyben szülőfaluja, Kupuszina máig megőrzött hagyományos viseletét mutatja be. A témára vonatkozó több mint négy évtizedes gyűjtéseinek eredményét sajátos módon dolgozta fel és adta közre: könnyen kezelhető, áttekinthető szótár formájában. Ezzel a megoldással a paraszti öltözetek iránt érdeklődők, valamint a hagyományörző táncscoportok, kórusok számára színpadi öltözeteket varró viseletkészítők olyan összefoglalást vehetnek kézbe, amelyben a kupuszinai női és férfiviselet elemei alfabetikus rendben kereshetők, a szótárformából eredően pedig a közöttük fennálló összefüggések az utalások követésével könnyen felfejthetők. A szótárforma természetesen adódhatott a nyelvész Silling István számára, a 2007-ben megjelent *A kupuszinai nyelvjárás és szótára* közreadása után.

A Duna bal partján fekvő Kupuszina (1904–1918, illetve 1941–1944 között hivatalosan: Bácskertes) betelepülésének körülményei megosztják a kutatókat. A történészek abban megegyeznek, hogy Felső-Magyarországról, kamarai telepítéssel érkeztek ide az első lakosok a 18. században. Az érkezők nemzetiségre nézve szlovákok és bunyevácok, mások szerint szerbek, majd katolikus magyarok lehettek, abban azonban egyetértés van, hogy a lakosság az évtizedek során elmagyarosodott. Az első telepesek földművelők voltak, a 19. század közepén már meghaladta a 2500 főt a lakosság lélekszáma, akik virágzó községet hoztak létre.

A község sajátos viselete eltér a környékbeli településeken élőkétől, bár azokból átvett néhány elemet az évszázadok során. A kupuszinaiak büszkék öltözködési hagyományaikra, féltve őrzik a régi darabokat, s különleges alkalmakra: nagyünnepkor templomba, lakodalomba ma is felveszik a legszebb, legékezebb ruhadarabokat. A vajdasági népzenei és néptáncfesztiválok felépítő néptáncscoportok gondosan összeállított öltözeke mindig kiváltja a közönség elismerését, lelkesedését.

A lakosság öltözködési szokásairól 1859-ből maradt fenn a német származású jegyző rövid, részleteket nem tartalmazó feljegyzése, amelyet a szerző magyar fordításban közöl. A viselet koronkénti, eltérő ütemű változását is nyomon követhetjük a kötet bevezető-

jében, amellyel, hogy a férfiak és a nők általános öltözetének bemutatása az „átöltözés” előtti – a férfiak esetében az 1940-es évekre jellemző, míg a nők esetében a legszínesebb, az 1950–60-as évekre jellemző állapotát tekinti az ismertetés kiindulópontjának. A hagyományos viselet egyes elemei ma is használatosak a kupuszinai nők ünnepi öltözködésében, így azok tovább élésére, változására külön felhívja a figyelmet a szerző, akárcsak a színpadi öltözetek jelentőségére a viselet megtartásában.

A szótár 50 önálló szócikket tartalmaz, melyek egy része összefoglaló jellegű – így az *ékszerek*, *férfiak régi viselete*, *gyászviselet*, *kelengye*, *lakodalmi viselet*, *lábbeli* –, míg a többsége egy-egy öltözeti elem ismertetését tartalmazza. Utóbbiak keretében sor kerül a forma, az alapanyag, a készítés technikája, a viselés módja, az öltözet struktúrájában elfoglalt hely, a használat kora és a viselő kora, a viselés alkalma leírására.

Ha a betűrendet követve olvassuk Silling István művét, a viselet elemeinek helyi elnevezései, esetleg köznapi nevek alapján tájékozódhatunk. Valamennyi öltözeti elem leírása tartalmaz olyan használatra, készítésre, jelrendszerre utaló leírásokat, amelyek a legapróbb kiegészítő esetében is életszerű, viselettörténeti és néprajzi adalékok sokaságát foglalják össze. Ilyen például a *bukor*, a lányok ünnepi szalagcsokra. Megismerjük felkötésének módját, formai változását, készítésének technikáját, a felhasznált szalagok minőségét és színének szimbolikáját, a viselés alkalmaira és módjaira vonatkozó közösségi szabályokat. A sokrétű, mélyebb összefüggéseket is felfedő leírások miatt a szócikkek önmagukban is olvasmányos és gondolatébresztő szövegrészek. A *delínyszoknya* esetében történelmi keretekbe ágyazva is megismerhetjük a ruhadarab történetét, amellyel, hogy a kelme leírása olyan részletes, hogy segítségével könnyen felismerhető lenne egy-egy elénk kerülő darab kora. A *fehérszoknyák* szócikk a történeti, formai leíráson túl a ruhadarab készítésére és kezelésére vonatkozó, részletes adatokat is tartalmaz, melyek a mai viseletkészítők gyakorlatába is átültethetők. A legrészletesebb szócikkek talán a kendőkre és a szoknyára vonatkoznak. Az elsőben külön kerülnek bemutatásra a fejkendő és a vállkendő, alkalom, alapanyag és a viselő személye szerint. A szócikken kívül önálló ismertetést kapott a *kivarrott kendő*, az asszonyok hímzett, ünnepi

fejkendője. A *szoknya* szócikk szélesen értelmezi a ruhadarab funkcióját, szinte valamennyi, alsótesten viselt elem ide sorolódik. A kendervászonból varrt, házilag festett, négy-öt szélből összeállított szoknyák mellett itt kapott helyet a gyári kelmékből varrt felsőszoknyák részletes ismertetése is. A leírás gazdagsága ellenére a *fehérszoknyák* (gyári pamutvászonból készült alsószoknyák) és a módot jelző *delínyszoknyák* még külön, önálló ismertetést is kaptak.

Az összefoglaló jellegű szócikkek nyújtanak lehetőséget a különböző alkalomra összeállított öltözetek teljes leírására. Ilyen többek között a *férfiak régi viselete*, a *kelengye*, a *lakodalmi és alkalmi viselet*, a *Mária-lány viselete*. A férfiviselet változását részletesen leíró szócikkben tanulságos, szó szerint lejegyzett interjúrészletet is olvashatunk a szerző 1980-ban végzett gyűjtéséből. A *gyászviselet*, *menyegzői viselet* ismertetésében a gazdag, időben rétegzett szokáshagyomány is megjelenik.

A szerző széles körű tudásának köszönhetően a népviseletekkel kapcsolatos hiedelmek, illetve szólások is helyet kaptak a szótárban.

A szöveg mellett a kötet másik fő erénye a gazdag fényképanyag. 180 színes és fekete-fehér, archív és jelenkori fotó mutatja be képszerűen a szótárban leírtakat. A képek bemutatásának sorrendje nem a szócikkek követi, tematikus egységei a következők: gyermekviselet, fejdíszek, fejkendő, felsőruhák, vállkendők, szoknyák, kötények, lábbelik, a férfiak viselete, menyegzői viselet, teljes viselet, köznapi viselet, tánc közben, alkalmi viseletek, családi fotók és viseletek a bútorokon. Az egyes „képfelvezetők” időrendet követnek – az 1900-as évektől napjainkig –, s az egyes viseleti darabok bemutatása mellett olyan régi, családi albumokból származó fényképek közlésére is alkalom nyílt a kötetben, amelyek eddig ismeretlenek voltak, közzétételükkel azonban Kupuszina ünnepi és hétköznapi ruhába öltözött lakói közel kerülnek az olvasóhoz. A közölt fényképek részben a szerző gyűjteményéből, részben családi albumokból kerültek a kötet oldalaira. A képanyag zöme olyan részleteket mutat közlelő a viselet egyes elemeiről, amelyek szintén gyakorlati példaként szolgálhatnak.

A vajdasági hagyományörző csoportok tevékenysége évtizedek óta meghatározó eleme a déli határon túl élő magyarság művelődésének. A községben működő művelődé-

Bárkányi Ildikó

si egyesületek, a néptáncscoportok, zenekarok, kórusok évente több alkalommal kapnak szerepet a helyi médiában és sajtóban, fesztiválok és versenyeken mutatják be településük hagyományait. A csoportok színpadi fellépésének fontos kelléke a viselet, amelynek elkészítése sok előkészületet, kutatást és nem kevés technikai ismeretet is követel. A viseletet napjainkig őrző nyugat-bácskai települések együtteseivel közvetlenül kaphatnak útmutatást az öltözetre vonatkozóan, míg az „átöltözésen” átesett közösségek esetében marad a kitarató kutatómunka. A viseletkészítés fortélyait több tanfolyamon is oktatják a Vajdaságban. Silling István szótára a szócikkekben kifejtett, az öltözetek struktúrájára, alkalmosságára és jelentéstartalmára vonatkozó

viselettörténeti adatok összegzése mellett gyakorlati kézikönyvként is használható a viseletkészítők számára.

Silling István könyve kiváló kalauz a Kupuszinán ma is élő viseleti tradíció hiteles bemutatásához. A szerző zárogondolatát idézem: „Teljes monográfiát csak egy már múzeumba zárt népviseletről lehet készíteni. Amíg vannak események, történések, melyeknek részvevői érzik, tudják és akarják is az oda illő viseletet felöltöni, addig lesz mit látni a kupuszinai lakodalomban, ünnepi nagymiséken, temetéseken, húsvéti locsolásokon, őszi szüretbálokon, néptáncfesztiválokon, és mindezen az új, az eddig nem ismert is felfedezhető a még meglévő régi mellett, mert az élő viseletben a változás folyamatos és elkerülhetetlen.”

vers

Csík Mónika

Párizsi sanzonett

Nevére kényes minden párizsi,
sohase mondják: „Pá, Zsolt, pá, Gizi!”,
ehelyett súgják: „Kedves Ella,
a szívem önnek szürke cella –
és Matheo lennék, nem Misi”.

Lekváros Párizsban minden ablak,
barátfüle nő ott minden falnak,
fánkfákon fityegnek ízes fánkok,
pufánkok, akár a telefántok.

Macskabajuszt hord némely francia,
frakkot ad frankért bármely bandita,
az, aki reggel bunyózik, este
monoklis arccal indul randira.

Párizsban vígan csorog a Szajna,
akár két bagett, barnáll a partja,
süt rá a nap és süt rá a hold,
hátán e csónak zsömlényi folt.

TITOKZATOS KOPPANÁSOK

Jódal Rózsa

Éppen a kispárnájára húztál tiszta huzatot, amikor bekopogtak a konyha terasz felőli ajtaján.

Nem volt bezárva, viszont a kapu igen. Ki lehet? Ránéztél az olcsó faliórára: este fél hét. Imrus nem vitt volna magával kulcsot?

Kiszóltál:

– Imi, te vagy az?

Csend.

Kimentél a konyhába, de óvatosságból nem a konyhában gyújtottál világot, hanem a terasz égőjét kapcsolod fel. Megkezdte a konyhaasztalt, és jobbról, a mélyhűtő mögött kikukucskáltál a hosszúkás ablakon.

Egy lélek sem volt a teraszon.

Furcsa. Hiszen ébren voltál, és jól kivehetően hallottad a kopogást.

A kulcstartóról leemelted a kulcscsomót, és sietve bezártad a teraszajtót. Aztán kihajtottad a teraszablakot, és kiszóltál:

– Van itt valaki?... Ima li koga?

Csend.

Nem mertél kimenni, hanem a szobából hívtad fel a manzárdon lakó fiadat.

– Itthon vagy, Imrus?

Nem volt otthon.

Amikor később előkerült, megrázta a fejét.

– Hallucinálsz, mama.

Másnap vagy harmadnap még aludtál, amikor arra ébredtél, hogy valaki jó hangosan becsenget a kovácsoltvas kapun. Ránéztél a faliórára: pontosan fél hét volt megint. Magadra kaptad a pongyoládat, kizártad a bejárati ajtót, és kinéztél.

– Ki az?

Senki sem állt a távoli kapuban.

Lehet, hogy a vízleolvasó járja az utcát, és mivel nem jelentkeztél azonnal, előbb a szomszédhoz ment be. Papucsot cseréltél, kulcsot vettél magadhoz, és kimentél. Kizártad a kaput, és körbepillantottál.

– Ima li koga? – kérdezted, és vártad, hogy valamelyik házból zseblámpájával, leolvasójával előbukkan a gyakran cserélődő alkalmazottak egyike, de semmi sem mozdult.

Gyanakodva mustrálni kezdted az előudvar hatalmasra terebélyesedett, lombosodott fügebokrát és a sűrű forziciasővényt. Ágaik sűrűjében vígan megbújhat

valaki. Sőt, morfondíroztál, az alacsony kovácsoltvas kerítést is bármikor átugorhatják. Kiugrik, beugrik, ki veszi észre? Utcátok lakói előregedtek, utódaik eladják házaikat. Az új tulajdonosok építkeznek. Minden újabb ház az elődjénél egy-két emelettel magasabb lesz. Ha elkészül. Az utca tele van munkagépekkel, darukkal, sóderrel, gondosan csomagolt téglatömbökkel, munkásokkal. Az új tulajdonosok leg többjét nem ismeritek. Akit látásból már igen, az sem köszön. A kilencesbe már beköltöztek. Állítólag szaunájuk is van.

Visszazártad a kaput, de érezted, hogy ez nem megoldás.

A jobb oldali régi szomszéd odajött a drótkerítéshez.

– Történt valami?

Odaslattogtál hozzá, és halkán, majdnem suttogva közölted vele:

– Tegnap a konyhaajtón kopogtak be, ma meg a kapun csengettek, de nem volt mögöttük senki.

Elsápadt.

– Ezek szerint nem érezhetjük magunkat biztonságban.

– A fiam nappal is zárja az ajtaját, én csak este. Mától kezdve nappal is zárni fogom – mondtad, s ettől valahogy megnyugodtál. A vezetékes telefon alá azért egy papírcetlit dugtál: „Rendőrség = 192. Elsősegély = 194.”

Azontúl gyakran hallottál zörejeket, sőt döngéseket, karistolásokat, szögelést, kiáltozást, gépek zakatolását, személy- és teherautók túlkölését, csapkodást. Már a közeledből.

A bal oldali új szomszéd kezdett építkezni. Amíg nem vezették be, legalább ideiglenesen, a saját telkükre is a villanyt és a vizet, engedéllyel töletek vitték át hosszabbítókkal, a közfalon átdobva a vezetékeket, az áramot és a vizet. Emiatt a garázsajtó állandóan nyitva állt – annak a villanykapcsoló-aljzatát használták, a rosszul elzárt locsolócső pedig csepegett világnak. „Nem baj” – csitítottad magad. „Károly, amíg élt, váltig azt hajtogatta, hogy a szomszédokkal jóban kell lenni. Egy jó szomszéd néha még a rokonnál is fontosabb.”

Ha nem esett az eső, az építők minden nap reggel 8-tól 17 óráig dolgoztak. Dön-

gettek, kopácsoltak, hórukkoltak, át-át kiabáltak egymásnak. Érdekes: énekelni sohasem énekeltek! Megtiltották volna nekik? Vagy csak nem vált szokásukká?

Am lármas seregük hiába vonult el már 17 óra után, te azután is gyakran hallottál hangokat, zörejeket, koppanásokat, amelyeknek nem ismerted az eredetét.

Meg-megreccsentek a bútorok, a konyhaszekerényből kiesett egy fedő, a könyvvállványról lerepült egy könyv, a nappali szekrényének ajtaja váratlanul kitért, megszólalt a telefon, pedig nem is hívott senki, hiába hallóztál bele.

Éjjelente, amikor a sarki kávézóban már rég elcsitult a fékevesztett gajdolás, furcsa zümmögés ütötte meg a füledet. Először azt hitted, valami éjjeli lepke repült be a fényre, de nem leltél nyomára. A zümmögés, duruzsolás folyamatos volt, elég kellemes és szinte álomba ringató.

Amikor az Ő – az egykori párod – hangja hangzott fel közös fekhelyetek jobb vagy bal oldalán, az nem hatott riasztóan, inkább megnyugtatóan. Nem, nem volt az értelmes beszéd, szó, mondat, csak egy meleg Hang. Valami üzenetfélé: „Itt vagyok, figyellek benneteket. Ne féljete, nem vagytok egyedül.” Néha szóltál hozzá. Nagy magányodban neki mondtad el, mi emészt éppen. Panaszkodtál. Vagy dicsekedtél. Elsoroltad a nap fontosabb eseményeit. Néha beszéltél a terveidről. Válasz persze nem érkezett, illetve – talán – valami egészen más formában. Egy idő után úgy érezted, hogy ha valami jót cselekedtél... méghozzá úgy, hogy nehezedre esett megtenni, sokára szántad rá magadat, hogy mégis lemondj valamiről valaki javára, vagy valami, számodra megerőltetőd, de hasznos hosszú hezitálás után mégis elvégezz – akkor hamarosan valami jó történt veled. Lehetett ez beképzelés is, belemagyarázás, persze, de te az Ő javára írtad, és ez elégedettséggel töltött el.

Egyszer mégis nagyon megijedtél.

Aznap éjjel, alighogy lámpát oltottál és lefeküdtél, egy huppanást éreztél. Magadon. Mintha valaki vagy valami rád fekküdt volna. „Jaj ne, kérlek!” – kiáltottad elfulladva. Felugrottál, lámpát gyújtottál, és az agyra meredtél, amelynek jobb oldalán, annyi év után is, az Ő helyén éjjel-nappal most is ott állt a kispárnája. „Ne haragudj. Félek! Nagyon félek!” – suttogtad Neki, de közben az jutott eszedbe, hogy ez talán nem is Ő, hanem... ki tudja, miféle szerzet. S fürkészve belemeredtél a félhomályos szoba váratlanul titokzatosnak, ismeretlennek tűnő árnyaiba.

Utána még órákig nem tudtál elaludni, s napokig lámpafény mellett hajtottad álomra a fejedet. Reggelig égetted a villanyt.

Akkoriban sok zagyvaságot összeámodtál, de reggelre rendszerint elfelejtetted, mit. Esetleg csak arra emlékeztél, ami közvetlenül ébredés előtt foglalkoztattott. Éjjelente sokszor felriadtál. Egy ilyen alkalommal azt éreztél, hogy álmodban kislány voltál, s hogy ómama orvosságos tégyekkel, üvegcsékkel körülbástyázva betegen feküdt az ágyában. A teste csupa gennyes, vérző seb, s az ágy mellett egy hatalmas üstben mama a beteg lepedőit főzi – ebédre. „Mindjárt megfőnek” – mondta cuppogva, miután megkóstolta a „levest”. „Egy kis só nem ártana bele” – mondta apád, miután ő is megkóstolta. „Neked mindenbe bele kell szólnod?!” – vinnyogott fel ómi hörögve. „Úgy érzed, az egész világnak mindig körülötted kell forognia? Miattad nem tudtunk soha – kiteljesed-

ni!” Acsarkodva veszekedni kezdtek, s a vita hevében apád az asztalon, a kenyérsósárban sárgálló/barnálló, jegyre kapott kukoricakenyeret váratlanul – az anyja fejéhez vágta. Erre a hatalmas koppanásra ébredtél fel. Izzadságban fűrődve az a kép maradt meg benned, hogy a kopaszra fonyadt kis fej kettéhasadva s zöldellőn, levedező káposztafejjé változva, fröccsenve landol a fortyogó üstben.

Sikoltva gyújtottál világot és zihálva tártál ablakot. Az iszonyúra felhangosodott koppanás még akkor is fájdalmasan ott kopogott, s mint össze-összekoccanó biliárdgolyó forgott a saját fejedben... Aztán a fekete kavargásban felrémlett valami. Egy temetésféle, amely mintha ómi koporsóját vitték volna ki a kapun, és egy suttogáshullám gyűrűzött végig valami végeláthatatlan, gyászba öltözött tömegben, amely olyasmit sutyorászott egyre, hogy: „Az összes gyógyszerét?... De hát lebecsülte... Bevette... bevette... az ópiumot is mind... kenyér... ópium... sebek... fájdalom, fájdalom, égető fájdalom... kibírhatatlan ópium... vér és genny... metasztázis...”

Kibotorkáltál a fürdőszobába, nekiesztél az ajtófélfának, kezdeddel magad előtt hajtottad a zsírosan rád tapadó sötétet, a hangokat, a zagyva álmot, amely csak álom lehet, hiszen... Ő Istenem!

Azóta nem mersz éjjel aludni. Csak nappal, napvilágnál. S azóta is halod a kopogásokat, koppanásokat, súrlódásokat, törést-zúzást. Nyeled a nyugtatókat, és kerül-fordul, kimész a fürdőszobába, és a csap alatt jéghideg vízzel megmosod lázban égő arcodat, karikás szemedet, lesóványodott karodat.

Mivel nappal alszol, éjszakánként olvasol, dolgozol. Még a konyhát is ilyenkor mosod fel.

Egy ilyen, reggelbe nyúló éjszaka folyamán történt:

Ültél a számítógép előtt, s váratlanul fursán kezdted érezni magad. Magad sem tudtad volna megmondani, mit érzel, de – Nagyon Rossz volt! Valami enyhe, de állandósulni látszó mellkasi nyomás, szédülés, karzsibbadásféle...

Lepillantottál a gép jobb sarkára: 6.30.

Károly párnája a magadé mellett fehérn vakított az ágyon.

Imrus ilyenkor még alszik. Mélyen, álomtanálommal.

A vezetékes telefon az előszoba vitrinjén árválkodik, az alácsúztatott figyelmeztető cédulával egyetemben. Nem vásároltál mobilt, mert nem éreztél szükségét. Amikor a barátnőd újabb szoba hozták, hogy nem ártana beszerezni egyet, eltöprengtél rajta. Az unokaöcséd azonban lebeszélte róla: „Öreg már maga ahhoz, Zita néni. Nem tudná megjegyezni a szabályokat. Vagy ha mégis, pár év múltán elügyetlenedne a reumás, artrózisos keze, mint a nagyanyámnak. Vagy az esetleg elhatalmasodott szürke hályog okán nem találná a számokat, nevetek, s nem tudná már kezelni. Felejtse el. Lekészt róla. Előbb kellett volna gondolni rá.”

Igazat adtál neki, s nem vásároltál mobilt. Pedig ha az most itt volna melletted... De nincs. A vezetékes pedig messze van. Ezúttal – elérhetetlen messzeségben.

Ülni kell, mozdulatlanul, és várni.

Rettegve várni, hallasz-e, érzel-e valami újabb koppanást, roppanást vagy mit – ott Belül, vagy sem.

Ültél hát csendben, magadra kényszerített türelmes mozdulatlansággal.

Vártál.

Csend-Határ-Vonal, 2021

„JEGYEZD VELE AZ ÉGRE ÖRÖK TANÚSÁGUL”

„Föltámadott a tenger” *Milyen tenger?* – Huszonegy kortárs költő huszonegy verse. Vajdasági Magyar Képző-, Kutató- és Kulturális Központ – Vajdasági Előretolt Helyőrség, Szabadka, 2023

A huszonöt éves Petőfi Sándor *Föltámadott a tenger* című versét 1848. március 30-án, a Pesten újra elkezdődött forrongások hatására írta meg, az egész nemzeti közösség szószólójaként. Föld-rengésszerű változást írt bele egyetlen képbe, egy új világrend eljövételét hirdetve. Tömegeket mozgató meg szuggesztív költői erejével, költészetének máig tartó ereje magyarságtudatunk része, nemzeti önazonosságunk, sőt önmeghatározásunk részévé is vált.

Hogyan szólítja meg Petőfi a ma emberét? Mit mond nekünk Petőfi ma? – hangozhat el a kérdés olyan sokszor az emlékévkapcsán (is).

A Vajdasági Magyar Képző-, Kutató- és Kulturális Központ, valamint a Vajdasági Előretolt

Helyőrség gondozásában, a *Mozdulj! Petőfi!* vajdasági programsorozat keretein belül jelent meg a huszonegy kortárs költő huszonegy versét tartalmazó kötet. A vajdasági alkotók felkéréses, valamint nyilvános pályázat alapján írt, újragondolt Petőfi-versei árnyaltabbá teszik a mindannyiunk által a költőről alkotott, bennünk élő képet. A kötetben Verebes Ernő, Sáfrány Attila, Antalovics Péter, Szögi Csaba, Bence Lajos, Csorba Béla, Léphaft Pál, L. Móger Tímea, Csík Mónika, Lázár-Szűcs Anikó, Maurits Ferenc, Balogh István, Szögi Klaudia, Tómić Glória, Fleis Rita, Varga Péter, Blazsanyik Zsaklina, Dobó Tihamér, Gyólay Karolina versei szerepelnek, Újházi Adrienn illusztrációival.

Kétszáz éve született a magyar irodalom legismertebb, legmeghatározóbb költője, Petőfi Sándor. Gazdag életműve alapvetően határozta meg a későbbi magyar kultúrát és az irodalmi, valamint kollektív kulturális emlékezetet. Milbacher Róbert irodalomtörté-

nész szerint Petőfi Sándor legnagyobb tette, hogy „demokratizálta az irodalmat, a közeget, közönséget”, és ennek köszönhetően szélesebb rétegek számára elérhetővé és népszerűvé tette a magyar irodalmat.

A kötetben szereplő versek gyönyörű újra- és továbbgondolásai a Petőfi-hitvallásnak, a Petőfi-képnek és a Petőfi-verselményeknek. Találunk köztük posztmodern versátíratot, továbbírást, megszólítást és párhuzamosan felépített verstörténeteket is. Soha nem érzékelhetünk távolságot Petőfi költészetének lényege és kortárs ízlésvilágunk között, hiszen a költő recepciótörténeti megítélése és vállalt identitásunkba való beépülése, állandó jelenléte adott volt, és mindenki sajátjának tekinthette, tekinti az egész életművet és magát a költőt, kalandos életútjával, lobo-gó indulataival, zsenialitásával – mai kifejezéssel élve, az „utolsó offline influenszerként” – a maga teljességében a miénk.

Verebes Ernő *Még morajlik* című verse egy látomást elevenít

meg. A Pannon-tenger morajlása hallatszik, sejtet, álmokat idéz és szinte festményen megjeleníthető képet ötvöz zeneiséggel. Mint egymásra vetített képek, előtünk a költő és egész életműve, valamint annak utóhatása... Lenyűgöző a képiség és a hangzás összjátéka, melyekben felsejlenek a Petőfi-verssorok. Harangzúgás, bokor-fodor zizzenés... Szél sír a pusztában, lánc csörren... Megáll az idő, múltunk és jelenünk egyszerre visszhangzik bennünk.

„Még morajlik, mi feltámadhattott volna...” – e sorokban a mélyben rejlő, mindenkit megszólító rétegek, mint a Pannon-tenger rétegei, épülnek egymásra, felvállalt identitásunk sokrétűsége, mindannyiunk öröksége, „örök tanúságként”. Petőfi, a költő, forradalmár, színész, szerelmes, férfi, apa és a reformkor legnagyobb influenszere, a lelkét tette élénk verseiben. Ezek által a versek, újraértelmezések által betekinthe-tünk abba, hogy a ma emberében, művészeiben mit mozgat meg mindez, kortárs irodalmunkban

Lódi Gabriella

hogyan látjuk, értékeljük, érezzük a Petőfi-opus tengermorajlását.

„Ránk vár, talán riadunk már: / Pannónia planktonjai, kik tengernek / Méretlen mélységén lebegni szerettek, / Mikor kiáltjuk ki magunkat embernek?” – hangzik el a kérdés, s a válasz bennünk van. Hallassuk hát hangunkat.

TILTOTT HATÁR

Carmen Mola: *A legyen menyasszonya*. Fordította Tolvaj Zoltán. General Press, Budapest, 2023

Végre egy krimisorozat, amelynek sikerült az első részét elcsíp-nem! A szerző spanyol – ez újdonság számomra ebben a szá-merben –, a történet Madridban játszódik, a főváros helyszíneinek a dekorativitáson túlnövő szerepük van a regényben.

Elena Blanco nyomozónő, a Speciális Esetelemző Egység rendőri ügyosztály parancsnoka a feltűnése pillanatától szimpatikus. Reggelként grappát iszik éhgyomorral, olykor, főként átdorbézolt éjszakák után elszív néhány füves cigit, remek a humora, és képes önmagán is gúnyolódni. Ráadásul karaokebárban énekel érzelmes olasz sláger-eket. Ha szexelni támad kedve, ő kezdeményez. Tehetséges nyomozó és rátermett vezető. És van egy titka, amely biztosítja a sorozat folytatását...

Susana huszonhárom évesen, a leánybúcsúja éjszakáján brutális és bizarr gyilkosság áldozatává válik. Valaki rovarlárvákat telepített az agyába. Az ügyet bonyolítja, hogy hét évvel korábban az ugyancsak házasságra készülő nővére, Lara is ugyanilyen módon távozott az élők sorából. A két összefüggő eset furcsasága, hogy a nővér gyilkosa börtönben ült, amikor Susana megölték.

A mű eredeti címe: *La novia gitana*, vagyis *A cigány menyasszony*, az áldozatok etnikai származása fontos a történet

bonyolítása szempontjából, ám a magyar fordításban sejtelmesebben hangzik *A legyen menyasszonya*, ami egyáltalán nem légből kapott állítás, jól döntött a fordító. (Újabb bizonyítékát adván ezzel annak, hogy a fordító részben szerző is.) A cigány etnikumhoz tartozás kettős szerepet játszik a történetben. Egyfelől a cigányságot ősi törvények és törzsi szokások tartják egyben. A meggyilkolt lányok apja szerette volna ezek betartásával felnevelni és férjhez adni lányait, de erősebbnek bizonyult fehéreségének az akarata, aki támogatta lányait a többségi kultúrába és szokásrendbe való asszimilációjukban. A rendőrség éppen ezért gyanúsítja elsőként az apát a brutális gyilkosságokkal, annál is inkább, mert az egyébként rendezvényszervezéssel foglalkozó apát rokon szálak kötötték a Madridot uraló cigány maffiához. A másik nyomós tény, hogy amint az igazságszolgáltatás a cigánybűnözéssel foglalkozik, a közvélemény nyomban rasszizmust kiált.

A regény szerkezete nagymértékben hasonlít a lapunk júliusi számában ismertetett *Végzetes ígéret* című Angela Marsons-krimire, amely ráadásul ugyanúgy 2018-ban jelent meg először, mint Carmen Mola regénye. Mindkét műben egy nő a nyomozóegység rátermett parancsnoka, mindkettőjük csapata egy új taggal gyarapodik, akit a többiek nehezen fogadnak be, mindkét regényben különös részletek derülnek ki a nyomoz-

ók magánéletéből. Mola regényében a két nő nyomozó mint-ha kissé túlrájzolt lenne a vagányság terén, amit ellensúlyoz a parancsnok mély együttérzése az áldozatokkal és család-juk maradék tagjaival. Olyan árnyalt érzelmek jellemzik, amelyeket – gondoljuk – csupán női szerző fogalmazhat meg. Csak-hogy Carmen Mola nem nő. Három férfi szerző közös álneve. A regény felépítéséből sejtem, hogy valamiféle munkamegosztás működött köztük, az egyik töredezett szövegvonulat tartalmilag és stílusban is eltér a főtörténet elbeszélésének módjától, noha szorosan kapcsolódik hozzá. Ám az is lehet, hogy az elkülönülő szerzőiség pusztá feltételezés.

A bűnüldözésben van egy határ, amelyet az igazságszolgáltatás során akkor sem léphetnek át az ügyben eljárók, ha meggyőződésük szerint akár bűnös, akár ártatlan az ítélőszék elé állítandó személy. Nem hamisíthatnak bizonyítékokat, nem hazudhatnak, betűről betűre be kell tartaniuk az előírt eljárásrendet. A jó és a rossz megkülönböztetése esetükben nem intuíció, nem morál és nem etika kérdése, hanem a törvényes előírások betartása melletti érvelés és bűnüldözés is ember, ha átlépi ezt a tiltott határt, kiiktathat egy veszélyes bűnelkövetőt a társadalomból, a lelkiismeretével azonban akkor is el kell számolnia, ha az eljárásrend megszegésével jutott el az elkövető megbüntetéséig.

Ez a zsarudilemma a történet során több alkalommal és több szereplő esetében felmerül. Az első cigány menyasszony gyilkosát egy koros nyomozó hamis bizonyítékkal juttatja rács mögé. A csalás lelepleződik, a bebörtönzött, feltételezett elkövetőt szabadlábra helyezik, időközben korábbi védőügyvédje magára vállalja mindkét cigány lány meggyilkolását. Csakhogy igaza volt a vén nyomozónak, ha hamis bizonyíték alapján is, de a tényleges elkövetőt juttatta börtönbe. A börtönből kiengetett, külsőre az ártatlanság megtestesítőjének tűnő elkövető a szabadulását követően nyomban indul, hogy megtorolja a gyermekkorában elszenvedett, egész életét megváltoztató brutális sérelmet, ami valóságos ámokfutásba torkollik. Innentől minden csavar és fordulat ellenére kiszámíthatóvá válik a történet. Mintha elfáradtak volna a szerzők, és mielőbb le kívánták volna zárni, hogy már a következő részre összpontosíthassanak, amelynek sejtésünk szerint a gyermekrablások, az internet sötét bugyraiban terjedő szadista videók és Elena Blanco személyes drámája lesz a témája. Az utolsó fejezetek a beléjük zsúfolt fordulatok események ellenére nem rövidebbek, hanem hosszabbak a korábbiaknál. Az elbeszélő már nem tagolja a dinamikát, mintegy ömlesztve zúdítja az olvasóra az aprólékosan előkészített végkifejletet. Ennek ellenére körmönfont történet, érezni rajta a forgatókönyvírók szakmai tapasztalatát és tehet-

Fekete J. József

ségét. A regény igazolja, hogy a mediterrán vidék is olyan hálás krimitemákkal szolgálhat, mint a zord skandináv légkör.

A SZERZŐRŐL: Carmen Mola nem létezik, csupán egy álnév, amely mögött három televíziós forgatókönyvíró rejtőzik: Jorge Díaz, Agustín Martínez és Antonio Mercero, akik eredetileg is krimi-történeteket írtak, majd elhatározták, hogy brutális thrillereket fogalmaznak meg közösen. Állításuk szerint véletlenszerűen választottak női álnévet, de sokan gyanítják, hogy a névválasztás marketingfogás. Most ismertetett regényük az első közös művük, amelyet minden évben újabb követett. A 2021-ben kiadott *La Bestia* (A bestia vagy A fenevad – magyar fordítása még nincs) történelmi thriller az 1834-es madridi kolerajárványról szól, rangos irodalmi díjat nyert, és – előttem ismeretlen okból – a jelentős feminista olvasmányok közt emlegetik.

A MÁSIK SZOBA TITKA

Mihályi Katalin

Verebes Ernő: *Senkim földje*. Forum Könyvkiadó Intézet, Újvidék, 2023

A prózakötet címében szereplő senki földje mindössze néhány négyzetméternyi terület: „a Tisza melletti töltés aljában egy nyári út fut, mely egyszer csak ok nélkül megtörik, majd öt vagy hat méter után szelíden visszakanyarodik, hogy zavartalanul haladjon tovább, mintha mi sem történt volna”. A kanyar haszontalansága, hiábavalósága egész gondolatsort indít el az íróban, s amikor húsz év múlva előveszi az ott készült fotográfiákat, és meglátja a kitérő értelmét, konstatálja, hogy a ma emberre gyakran nem veszi észre a nyilvánvalót. És legalább gondolati síkon a senki földje egy jövőző fényképen akár a senkim földjévé is válhat.

Valóságos és fiktív elemek találkoznak a kötetben szereplő művekben, a transzcendensnek is fontos szerepet juttatva. S habár ezek a történetek, esszék nem homogének, mégis felfűzhetőek egy szálla: azt az életérzést fejezik ki, amely Verebes Ernő sajátja – emlékei, élethely-

zeteiből eredő tapasztalatai, írói fantáziája okán –, de amely sok tekintetben rokon az olvasóéval. Tűnődései, dilemmái, a bizonyosságok, amelyeket megoszt velünk, szintén ismerősek saját életünkéből, gondolatvilágunkból. Hisz az olvasót is izgatják a metafizika, a létfilozófia alapkérdései. Az idő problematikája megjelenik például a *Majomsziget* című prózában, a ma emberének azon balga illúziójában, naiv reményében, hogy lehetséges a visszafiatalodás, az idő visszafordítása. S izgalmas az íróval együtt/párhuzamosan azon tűnődni, mi az, amit magunknak mondhatunk, amit birtokolunk, hogyan is tekintünk ilyen értelemben önmagunkra, hogyan is viszonyulunk a személyes névmásunkhoz.

Az *Évesztők temploma* egy mai nagyhét története, amelyet egy döntés indít el, hogy a szélmalomból imaház legyen. Ám a jelen idő történet, a személyes sorsok, érzések mozaikkockái által kibontott eseménysor nem úgy zárul, ahogyan számít rá az olvasó. Vagy éppenséggel nagyon is úgy fejeződik be, ahogyan sejtéseink szerint zárulhat.

A *Másik szoba* főhőse, a kisfiú káracsny előestéjén a kulcslyukon lefelkodik át a másik szobába, ahol az a várandós nő pihen, aki a házuk előtt lett rosszul. Magával a Titokkal szembesül, hisz sürgető kérdésére, mikor megy már el az asszony, édesanyja azt válaszolja: „Remélem, soha, vagy talán majd akkor, amikor a ti gyereketek is nagy lesz, és te nem tudod már őt jobban szeretni.”

Verebes György festményei illusztrálják a kötetet, s az egyik műben egy fiktív kiállítás megnyitóján is megjelenik, amelyben a szerző játékos ötlete nyomán a festmények eltűnnek a falakban, ahogyan a kötetben szereplő képeinek időtlenséget hordozó emberarcú is igyekeznek elrejtetni érzéseiket, gondolataikat a kíváncsi, fürkész tekintetek elől.

Érdekes többször is megszemlélni ezeket az arccokat, hogy legalább közelebb jussunk a Titokhoz, mint ahogyan Verebes Ernő írásait is érdemes időre elővenni, és belemerülni egyikbe-másikba, valahogy úgy, ahogyan

Weöres Sándor vagy Márai Sándor füves könyvébe. Minden újraolvasás alkalmával felfedezünk a *Senkim földjében* egy új, eddig rejtett részletet, gondolatot, tűnődnivalót.

ÉGETŐ KÉRDÉSEK

„A világ így ér véget

Nem bumm-mal, csak nyüszítéssel.”

(T. S. Eliot)

Margaret Atwood: *Égető kérdések. Esszék és alkalmi írások 2004–2021*. Jelenkor Kiadó, 2022

Margaret Atwood 2022-ben megjelent *Égető kérdések* című esszékötete meglehetősen felborzolta a kedélyeket. Súlyos kérdéseket tesz fel (mi számít igaznak?; összefér-e a politika és művészet?; illetve érdekli a geopolitika, a faji fennmaradás, a történetek létjogosultsága is), amelyekre maró őszinteséggel felel, kellő humorral fűszerezve. A hangsúlyok öt fejezeten keresztül váltakozva jelennek meg. Hol a feminizmusra, annak radikalizmusára, máskor a szabadságra, a totalitárius rendszerek működési elvének tanulmányozására vagy az emberi jogokra, az ember és természet közötti kapcsolatra helyeződnek át.

Atwood újrafelfedezése *A szolgálólány meséje* című művéhez köthető (megjelenés éve: 1986), valamint az azonos címet viselő sorozat sikerességéhez. A mű egy fiktív államban játszódik, ahol fokozatosan, de nagy intenzitással szorítják háttérbe a nőket, korlátozzák őket, majd szinte állati szintre süllyeszti. Az író nő disztópikus regénye nincs olyannyira távol tőlünk, hiszen egy szélsőségeket előnyben részesítő társadalom csakis szélsőséges vallású, ideológiájú „létezési formát” teremt majd magának, eltörölve minden olyat, ami számára kellemetlen, felfoghatatlan. Tegyük hozzá, hogy a modern nőnek nagyon nehéz feladata van, hiszen önmegvalósít, gyereket szül, gyereket nevel (a férjjel közösen, ha épp nem váltak el), karrierje van, dolgozik stb. Bármennyire kiüresedett mondatok ezek, Sylvia Plath biztosan megértené... A fiktív államban, Gileádban vallási fanatizmus hatására alakul át a társadalom, a *Biblia* szó szerinti értelmezése, félremagyarázása nyomán. Sok vád érte Atwoodot emiatt, mondván, hogy keresztényellenes,

„rossz” feminista stb. Ahogyan Orwell, Aldous Huxley vagy Anthony Burgess is megjósolta a jövőt, Atwood is ezt teszi, de a legijesztőbb, hogy mindmind egy dologra épít nagyon markánsan: az emberi természet silányságára, könnyű rothadására.

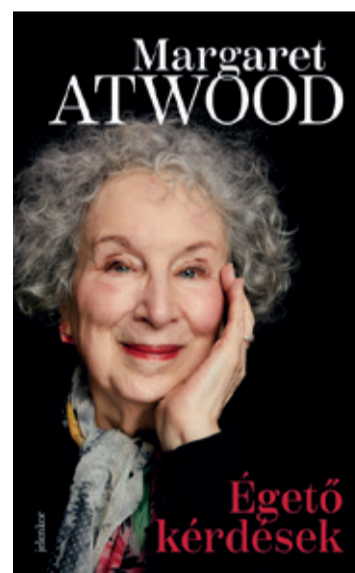
„A művészet nem csak comida...”, valahogy leértékelődött (?), átértékelődött (?) a művészetekről való gondolkodásunk, igényünk. Van-e igazán igény minderre? Persze, mindenki tudja, hogy a lelket ápolja, igazán rólunk szól, velünk született igény az önkifejezés, de mit jelent ez ma? Hogyan juttatható el a művészet a közemberhez? Kiváltságosoké lenne mindez? A diákok nagy része még az általánosban megutálja az olvasást, egyéb művészeti, kulturális impulzus pedig vagy nem éri őket, vagy magasról tesznek rá. „Sok fiatal kulturális értelemben árvának tekinthető.” Mégis mik a távlatok, ha ismét könyvégetésekre kerül sor? Ha minden megkérdőjeleződik? Ha semmi sem biztos? Minden már volt és lesz is... újra és újra. Ahogyan olvashatjuk a könyv hasábjain, semmi újat nem ír le az író, minden, amit akár a *Testamentumokban*, akár *A szolgálólány meséjében*, *Az ehető* nőben leír, megtörtént... velünk, emberekkel.

Nagyon izgalmas következtetéseket olvashatunk az ember és a természet kapcsán. Kiváló ötletbörze lehet ez tanárok számára is, hogyan lehet összekapcsolni az irodalmat más tudományággal. Elsőként *A Gyűrűk Urában* szereplő karaktert, Sziliszakállt (ent) emeli

be, ugyanis szembesülnie kell azzal, hogy a gonosz mágus, Szauron önös érdekből kiirtotta az erdő nagy részét. Ám nemcsak ez az érdekes mindennek, hanem az is, ahogyan összeköti az aktuális hozzáállásunkkal: addig nem mondunk ki semmit, amíg azt nagyon nem muszáj. Nagyon izgalmas kérdés, hogy mennyire liberális sajátosság (?), kiváltság lett környezetvédelemmel foglalkozni. Csak a liberálisok lehetnek azok? Ez nem kicsit megmosolyogtató gondolat. Természetesen a mellveregetés, kiabálás, szabályok ledöntése, mindenén átgázolás könnyebben megy nekik, valóban. Milyen érdekes, hogy bizonyos képességeket, társadalmi tevékenységeket ki lehet sajátítani. No de vissza a tudományhoz, számos kutatás bizonyította már be, hogy az erdőben tartózkodás jó hatással van az emberre. Mégis ördögi kör ez, hiszen a kapitalista világ arra van berendezkedve, hogy minden egyes igényünket kielégítse, futószalagon gyártott vackokkal, bármi áron, jó sok pénzért. Tény, hogy az amazonasi őserdők folyamatosan kárt szenvednek, az óceánok, tengerek szennyezettségi szintje is egyre növekszik, ahogyan olvashatjuk, jó úton haladunk önmagunk kiirtása felé. Nem csak ilyen értelemben.

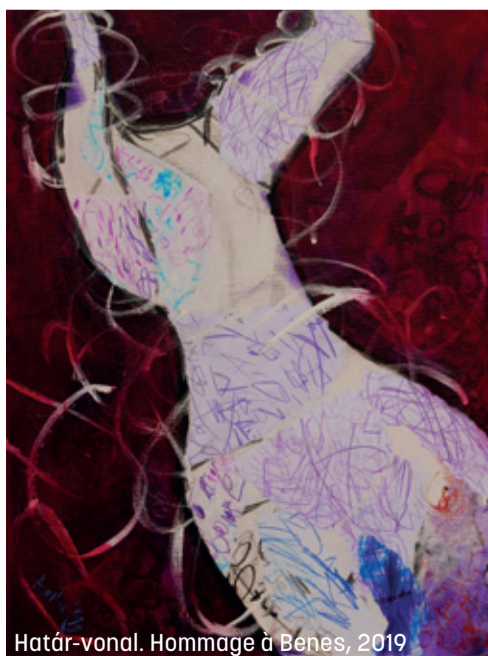
Író mint politikai tényező? Számba veszi azon újságírókat (a teljesség igénye nélkül), akiket elhallgattattak erőszakos vagy kevésbé erőszakos módon. A jelenség nem új. De mégis, mi a szerepe a világban a művésznek? Súlytalan-e a létezés? Sokszor igen. De ez nem

Jovánovity Patyrek Réka

csak a művészeket érinti, mindenkit. Pehelykönnyűvé vált minden, hiszen a felelősség eltűnt, helyébe a hibáztatás és a megfutamodás, feladás lépett. Ezek a legkönnyebbek. „A szabadsághoz közeledő társadalom jele a tér, ahol helye van a korlátlan emberi képzeletnek és a gátlásoktól mentes emberi hangnak.” Mi ilyenben élünk? Mindenki gondolkodjon el rajta, vegye számba lehetőségeit. Lart pour l'art.

Mi a közös a zombikban és az emberekben? Jó humorral átszőtt esszében értekezik arról, hogy a zombik miért mások (rosszabbak) a vérfarkasoknál, vámpíroknál. Mert agyatlanok, irányíthatóak, személyiség nélküliek. Valódi szörnyetegek. Megtudhatjuk, hogy a zombik a haiti vudu valláshoz kötődtek: „élő emberek voltak, akiknek az akaratát és az emlékezetét kitörölték (...) tudat nélküli rabszolgává váltak”. Talán a zombik mi magunk vagyunk (nem hiszem, hogy ez különösebben magyarázatot igényelne).

Határ-vonal. Hommage à Benes, 2019